

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Nároky a potřeby osob vykonávajících pěstounskou péči

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Studijní program:

REHABILITACE

Autor: Ing. Bc. Marie Kalbáčová

Vedoucí práce: Mgr. Hana Francová, Ph.D.

České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci s názvem Nároky a potřeby osob vykonávajících pěstounskou péči jsem vypracovala samostatně pouze s využitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznamu o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 23.07.2017

.....

Marie Kalbáčová

Poděkování

Děkuji vedoucí práce Mgr. Haně Francové, Ph.D., za odborné konzultace, přínosné podněty a připomínky při zpracování tématu diplomové práce.

Zároveň děkuji pěstounům, kteří mi věnovali volný čas a předali mi potřebné informace a zkušenosti pro hodnocení výzkumu.

Nároky a potřeby osob vykonávajících pěstounskou péči

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce zjišťuje nároky a potřeby osob vykonávajících pěstounskou péči. Je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V úvodu teoretické části práce je vysvětlována historická důležitost rodiny v souvislosti s jejím pozitivním vlivem na vývoj dítěte. Práce upozorňuje na ochranu práv dítěte jak v mezinárodních, tak národních dokumentech. Je vysvětlena právní úprava náhradní rodinné péče v České republice se zaměřením na pěstounskou péči. V další části jsou zmapovány potřeby dětí svěřených do pěstounské péče a potřeby pěstounů pro zvládnutí náročných situací, které s dětmi prožívají. Poslední část se snaží shrnout práva a povinnosti pěstounů, význam služby doprovázení pro tyto rodiny a vytvořit ucelený přehled o možnosti využití sociálních dávek pro hmotné zabezpečení dítěte a pěstouna.

Praktická část identifikuje rozdíly při výkonu pěstounské péče osobou v evidenci a osobou pečující. Má za úkol zmapovat nejčastější vzdělávací potřeby osob v evidenci a osob pečujících, vyhodnotit, jaký význam přisuzují osoby v evidenci a osoby pečující spolupráci s doprovázející organizací, a zjistit materiální požadavky osob v evidenci a osob pečujících. Výstupem je také zjištění legislativních nedostatků pro čerpání materiálního a finančního zabezpečení.

V rámci diplomové práce byly stanoveny tři výzkumné otázky, které byly v souladu s cíli kvalifikační práce.

Byl použit kvalitativní výzkum. Pro sběr dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor s dvanácti komunikačními partnery. Výsledky výzkumu byly zpracovány metodou vytváření trsů.

Ze zjištěných dat se nechalo vytvořit šest trsů, které byly vyhodnoceny jako společné, v rozhovorech je uvádělo více komunikačních partnerů.

Výzkumem se zjistila rozdílnost potřeb důležitých pro činnost pěstouna v evidenci a pěstouna pečujícího. Osoby v evidenci, jako institut krizový, musí rychle reagovat na požadavky dítěte při jeho přijetí. Na vzdělání a doprovázející organizaci kladou tito pěstouni vyšší nároky. Jejich vazba na klíčového pracovníka organizace je silnější. Osoby pečující projevují k povinnému vzdělávání a ve vztahu k doprovázející organizaci více proměnlivosti v závislosti na osobních zkušenostech s výchovou dětí a

jejich aktuálních problémech. Byla zjištěna i odlišnost v upřednostňování způsobu a obsahu vzdělávání.

Výzkum zjistil odlišnosti ve finančním zajištění osob v evidenci a osob pečujících a legislativní překážky, které hlavně osobám pečujícím brání v čerpání zákonných nároků.

Výstupy diplomové práce mohou být využity jako podklad pro další výzkumy v této oblasti. Publikace může sloužit jako podpůrný materiál pro činnost doprovodných organizací.

Klíčová slova: rodina; dítě; biologický rodič; pěstounská péče; osoba v evidenci; osoba pečující

Demands and needs of persons performing foster care

Abstract

The presented thesis focuses on demands and needs of persons participating in foster care. It is divided into a theoretical and a practical part. In the introduction of the theoretical part, the historical importance of a family having its positive influence on child's development is explained. The thesis draws attention to protection of rights of children both in international and national documents. Legal regulations relating to substitute family care in the Czech Republic, having foster care in focus, are explained. The following part maps needs of children committed to foster care and needs of foster parents in connection with managing challenging situations they go through with such children. The last part summarizes rights and obligations of foster parents, the importance of accompanying services for foster families, and creates a comprehensive overview regarding possibilities of using social benefits for material security of a child and a foster parent.

The practical part identifies differences in foster care performed by a person registered and a person caring. Its aim is to map the most common educational needs for persons registered and persons caring, to evaluate the importance of the assisting organization being attributed by persons registered and persons caring, and to ascertain material requirements of persons registered and persons caring. The output is to identify legislative deficiencies relating to drawing on material and financial securities.

Three research questions have been set within the thesis, which comply with thesis targets.

Qualitative research was applied. Semi-structured interviews with twelve communication partners were used as data collection basis. The results were processed by a specific qualitative method.

Six clusters were made based on received data, which were evaluated as common and referenced in interviews with more communication partners.

The research ascertained differences in needs important for a registered foster parent and a caring foster parent. The persons registered, like a crisis institute, must react quickly on child's demands during his/her adopting. These foster parents place higher demand on education and an assisting organization. Their connection to a key person in the organization is much stronger. Persons caring vary their needs relating to obligatory

education and an assisting organization depending on personal experience with raising children and their actual problems. A difference in the way and contents of education was also identified.

Differences in financial security of persons registered and persons caring were detected including legislative barriers that prevent especially persons caring from drawing on legal claims.

The thesis outputs may be applied as a basis for further research work in this area. The thesis may be used as a supporting material for assisting organizations.

Key words: family; child; biologic parent; foster care; person registered; person caring

Obsah

Úvod	10
1 Současný stav	12
1.1. Význam rodiny	12
1.1.1 Dítě a jeho zájmy	13
1.1.2 Biologický rodič	14
1.1.3 Rodičovská odpovědnost	15
1.2 Legislativní rámec náhradní rodinné péče v České republice	15
1.3 Formy náhradní rodinné péče	16
1.3.1 Osvojení	17
1.3.2 Pěstounská péče	18
1.4 Potřeby dětí v pěstounské rodině	20
1.4.1 Psychická deprivace	21
1.4.2 Attachment	22
1.4.3 Identita dítěte	22
1.5 Potřeby pěstounů	23
1.6 Práva a povinnosti pěstounů	24
1.7 Doprovázení pěstounů	26
1.8 Sociální zabezpečení pěstounů	28
2 Cíle práce a výzkumné otázky	32
2.1 Cíl práce	32
2.2 Výzkumné otázky	32
3 Metodika	33
3.1 Použité metody a techniky sběru dat	33
3.2 Výzkumná strategie	35
3.3 Výzkumný soubor	35
3.4 Etika výzkumu	40
3.5 Možná zkreslení výzkumu	40
4 Výsledky	41
4.1 Výsledky rozhovorů	41
4.2 Analýza stavu zákonných nároků	54
4.3 Výsledky výzkumu vzhledem k výzkumné otázce	56
5 Diskuze	58

5.1 Diskuze výsledků	59
5.1.1 Vzdělávání požadované pěstouny	59
5.1.2 Hodnocení spolupráce mezi doprovázející organizací a pečující osobou a mezi doprovázející organizací a osobou v evidenci	63
5.1.3 Nevyhovující materiální a finanční zabezpečení pěstounů	66
6 Závěr	69
7 Seznam literatury	73
8 Přílohy	79
Příloha 1: Výdaje na dávky pěstounské péče v roce 2015	80
Příloha 2: Okruhy otázek k polostrukturovanému rozhovoru	81
9 Seznam zkratk	83

Úvod

Rodina má dominantní úlohu v zajišťování pocitu bezpečí a citové jistoty pro dítě. Způsob, jakým rodič na dítě působí, závisí na jeho osobnostních vlastnostech, připravenosti k rodičovství, životních postojích, citovém a racionálním vztahu k dítěti. Chování rodiče významnou měrou ovlivňují jeho vlastní zkušenosti z dětství.

„Chyby první výchovy nás provázejí celým životem, proto nejpřednější stráž lidského pokolení je v kolébce.“ J. A. Komenský

Pěstounská péče je formou náhradní rodinné péče o děti, které z nějakého důvodu nemohou vyrůstat ve vlastní, biologické rodině. Ve chvíli, kdy je zřejmé, že vlastní rodiče se nemohou, nechtějí nebo se o dítě neumí postarat, je vytvořen systém péče o ohrožené děti. Ten si klade za cíl zajistit pro tyto děti péči, nahrazující péči rodičovskou, vykonávanou v rodinném prostředí.

Pěstounská péče získala hlavní podporu novelou zákona 359//1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, která mimo jiné obsahovala informace o nastavení podmínek k vytvoření sítě služeb pro práci v rodinách, stanovila způsob přípravy pěstounů, vymezila hmotné zajištění pěstounské péče na přechodnou dobu. Tento zákon nabyl účinnosti k 1. 1. 2013. Následovala novela občanského zákoníku, která určila novou podobu rodinného práva a vymezila pěstounskou péči s účinností od 1. 1. 2014. Společnou prioritou novel bylo udržet dítě v jeho přirozeném prostředí a v případě jeho umístění mimo rodinu systematickou prací docílit jeho návratu do rodiny.

Do povědomí odborné i laické veřejnosti se začal dostávat pojem pěstounské péče na přechodnou dobu jako krizového institutu, kam mohou být děti svěřeny do péče maximálně na období jednoho roku. Diskuze se zaměřila na téma, zda je pro dítě lepší dočasný pobyt v rodině, kterou bude mít rádo, nebo ústav, jenž mu sice nemůže dát stejnou lásku, péči a dostatek podnětů, ale ani ho nezraní jeho odchod z něj. Dalším tématem byly kvalifikační předpoklady pěstouna pro zvládnutí krátkodobé péče o dítě a vysoká odměna za tuto činnost ve srovnání s pěstounem dlouhodobým.

Můj zájem o téma vznikl v čase, kdy úřad práce, kde pracuji, začal vyplácet první pěstouny v evidenci. V té době jsem měla názor, že pěstouna na přechodnou dobu může dělat jen člověk s nižší intenzitou emočního ladění a s převahou racionálního

uvažování. Následně jsem měla možnost se s pěstounkou v evidenci setkat a popovídat si o každodenních starostech spojených s péčí o svěřené dítě. Rozhovor s ní mě přiměl k většímu zamyšlení nad touto problematikou a byl také důvodem k výběru tématu diplomové práce.

Cílem této práce bylo identifikovat rozdíly při výkonu pěstounské péče osobou v evidenci a osobou pečující. V rámci výzkumu byly hodnoceny otázky rozdílnosti vzdělávacích potřeb pěstounů, vnímání potřebnosti povinného vzdělávání, obsahu a formy vzdělávání. Dále byla zjišťována potřebnost doprovázející organizace pro činnost osoby v evidenci a osoby pečující a důležitost klíčového pracovníka organizace. Dalším zajímavým bodem výstupu byly diskutované problémy, které vnímají pěstouni jako důsledek legislativních nedostatků stávající právní úpravy v této oblasti.

1 Současný stav

Náhradní rodinná péče je v současné době hodně diskutovanou a sledovanou oblastí. Lidé často získávají informace k této problematice z médií a nedokáží se v nich správně zorientovat. To způsobuje, že přijímané informace jsou nepřesné a vnímání pěstounů veřejností je laděno spíše negativně.

V teoretické části diplomové práce budou specifikovány pojmy, které jsou pro problematiku pěstounské péče klíčové.

Z oblasti náhradní rodinné péče se diplomová práce zaměřuje na pěstounskou péči, která je pro vyhodnocení výzkumného cíle zásadní.

1.1 Význam rodiny

Rodina je definována jako nejstarší lidská společenská instituce (Matějček, 1994). Vznikla kdysi v pradávných dobách, kdy se člověk ještě moc málo podobal tomu, jak se známe dnes nejen z pudu pohlavního, jenž vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu, ale hlavně z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit vzdělávat, připravovat pro život (Matějček, 2002). Dle Saubera (1993) je zdravé fungování rodiny definováno jako schopnost rodiny fungovat v oblasti osobní, manželské, rodičovské a socioekonomické. Sobotková (2003) při fungování rodiny hodnotí interaktivní, vývojově funkcionální, psychosociální i zdravotní procesy v rodině. Programy Světové zdravotnické organizace (WHO) a Dětského fondu Organizace spojených národů (UNICEF), zaměřené na kvalitu zdraví, definují termín „zdravá rodina“ jako rodinu, kde funguje soudržnost a spolupráce mezi všemi členy navzájem, jsou zde tvořeny emočně pozitivní vztahy, které umožňují poskytování podpory, a je používána otevřená, upřímná komunikace a existuje vzájemný respekt mezi členy rodiny (MPSV, 2013).

Matějček (1994) zmiňuje, že dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají. Rodina by pro dítě měla znamenat základní životní jistotu jako ten nejlepší vklad, který mu může do života dát (Matějček, 1994). Pro dítě jsou rodiče nejdůležitějšími lidmi na světě a na jejich chování do značné míry závisí, jakého člověka z něho vychovají a jak se dokáže vyrovnat s vlastním životem (Vágnerová, 2012). Domov pro všechny znamená místo, kde jsou lidé, kteří dítě pozitivně přijímají,

kde se nemusí nic předstírat (Matějček, 1994). Co ve svém domově děti získaly, to mají v budoucnu tendenci předávat dál (Matějček, 1994).

1.1.1 Dítě a jeho zájmy

Pojem dítě je dle autorky Schön (2013) používán v českém právním řádu ve dvojitým významu. Tímto termínem označujeme jednak jakoukoliv fyzickou osobu, pokud chceme vyjádřit její vztah k rodičům, jednak fyzickou osobu, již považujeme za nedospělého jedince – příslušníka lidského rodu, kterému s ohledem na nižší věk a slabší postavení právo přiznává zvýšený stupeň ochrany (Schön, 2013). Zájem dítěte má podle mezinárodní Úmluvy o právech dítěte přednost před zájmem rodičů (Matějček 2002). Úmluva o právech dítěte (1989) v článku 7 uvádí, že každé dítě má od narození právo na jméno a právo na státní příslušnost. A pokud to je možné, má právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Dále z úmluvy vyplývá, že smluvní strany mají povinnost, aby dítěti, které je schopno utvářet si vlastní názor, bylo umožněno svobodně ho vyjádřit ve všech věcech, které se ho týkají, a na tyto názory musí být brán zřetel při rozhodování v rámci rodiny i při rozhodování soudu (Vyskočil, 2014). Sociálně-právní ochranu dětí řeší zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZOSPOD), který ji vymezuje v § 1 jako:

- a. ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,*
- b. ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,*
- c. působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,*
- d. zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině (ZOSPOD, 2012, s. 5090)*

„Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem o blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči.“ (§ 5 ZOSPOD, 2012, s. 5091)

1.1.2 Biologický rodič

Právo dítěte být vychováváno svými biologickými rodiči je jedním z nejdůležitějších a je zakotveno v základních lidsko-právních dokumentech zabývajících se právy dítěte (Nadační fond J&T, 2013). Kontakt dítěte s biologickými rodiči je nutné věnovat náležitou pozornost nejen z důvodů aktuální potřeby dítěte „rodiče vidět“, ale i z důvodů možného narušení socio-emočního vývoje dítěte, jestliže by tato jeho potřeba nebyla náležitým způsobem uspokojována (Nadační fond J&T, 2015; Sinclair 2005; Nadační fond J&T, 2015). Podpora pomoci rodiny v rámci služby, která pomáhá vychovávat děti, se poskytuje i jinde ve světě (Šabatová, 2015). Napomáhání uskutečnění kontaktů dítěte s jeho biologickými rodiči je nejen naplnění jeho základních práv, ale především přirozenou potřebou, která má svůj hluboký emocionální význam, jehož nerespektování může způsobovat dlouhodobá a nezvratná traumata, která mohou dítě trvale poškozovat v celém jeho životě (Pemová, Ptáček, 2012). Vytvoření bezpečné a jisté citové vazby s pečující osobou patří mezi základní potřeby, a pokud tento vztah dítě nenaváže v prvních 8-9 měsících života, nejde jej nijak nahradit (MPSV, 2011).

Biologičtí rodiče velmi významně formují osobnost dítěte umístěného v pěstounské péči (Zezulová, 2012). Do péče pěstounů svěřuje soud dítě v přítomnosti jeho biologických rodičů, kteří tak vědí, kde jejich dítě vyrůstá, a následně mohou v případě změny jejich sociální situace požádat soud o návrat dítěte do rodiny (Kaczor, 2015). Děti v pěstounské péči mají svoji původní rodinu, a tuto rodinu je třeba respektovat (Bubleová, 2013). Konečný výsledek je výsledek vzájemné spolupráce rodiče i pěstouna, která probíhá paralelně. Může být více či méně intenzivní, ale i když se v jednotlivých případech podíl vlivu jedné či druhé strany individuálně liší, nikdy není nulový (Bubleová, 2013). Roli biologických rodičů totiž nahradit nelze, lze ji jen převzít a rozvinout (Zezulová, 2012). Heredita (dědičnost) je základní daností, kterou si dítě do náhradní péče přináší. K hereditě se vztahuje poměrně nejvíce obav nových vychovatelů dítěte (Matějček 1999).

1.1.3 Rodičovská odpovědnost

Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zejména péči o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání (Občanský zákoník (dále jen OZ), 2012). Dokud se dítě nestane svéprávné, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte (OZ, 2012).

„Změní-li se poměry, může soud změnit rozhodnutí týkající se výkonu povinností a práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti“ (§ 475 zákona o zvláštních řízeních soudních, 2013, s. 3250).

Dojde-li k podstatné změně poměrů nebo k neshodě mezi rodiči a pěstounem v podstatné záležitosti týkající se dítěte, může dítě, rodič nebo pěstoun navrhnout soudu změnu práv a povinností, zrušení pěstounské péče nebo jiné rozhodnutí (OZ, 2012). Brání-li rodiči ve výkonu jeho rodičovské odpovědnosti závažná okolnost a lze-li se domnívat, že je to v souladu se zájmy dítěte, může soud rozhodnout, že se výkon rodičovské odpovědnosti tohoto rodiče pozastavuje (OZ, 2012, Šmíd, 2014). Nevykonává-li rodič svoji rodičovskou odpovědnost řádně a vyžaduje-li to zájem dítěte, soud jeho rodičovskou odpovědnost omezí nebo omezí její výkon a zároveň stanoví rozsah tohoto omezení (OZ, 2012). Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka. Rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče musí být v souladu se zájmy dítěte (OZ, 2012, Vyskočil 2014). Omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti nemá vliv na vyživovací povinnost vůči dítěti (Šmíd, 2014).

1.2 Legislativní rámec náhradní rodinné péče v České republice

Ústava ČR, nejvyšší z právních předpisů České republiky, zaručuje ochranu základních práv a svobod soudní mocí. Článek 30 Listiny základních práv a svobod zakotvuje právo dětí na rodičovskou výchovu a péči. Od 1. 1. 2014 nastala účinnost zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku a zákonů na něj navazujících. Tato právní úprava téměř celého civilního práva přenesla rozhodující pravomoc ve všech podstatných

věcech náhradní rodinné péče na soud (Vyskočil, 2014). Do konce roku 2013 bylo rodinné právo upraveno v zákoně o rodině č. 94/1963 Sb. Po jeho zrušení byla hmotná úprava zapracována do občanského zákoníku. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, představuje ve vztahu k občanskému zákoníku normu speciální, která doplňuje jeho obecnou právní úpravu, zejména v oblasti pěstounství (Středisko náhradní péče, 2014). Procesní úprava řízení ve věcech péče o nezletilé je od 1. 1. 2014 obsažena v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

1.3 Formy náhradní rodinné péče

Pojem náhradní rodinná péče nemá zákonnou definici, přesto se běžně používá a řadí se pod něj právem upravené instituty používané za situace, kdy o dítě nepečují jeho vlastní rodiče a dítě je soudem svěřeno někomu jinému, kdo o něj pečuje ve své rodině či v podmínkách tuto instituci nahrazující (Chrenková, 2015).

Institut svěřeni dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče je upraven ust. § 953 a násl. OZ (2012). Jeho účelem je zajištění osobní péče o nezletilé dítě osobou odlišnou od jeho vlastních rodičů (Bubleová et al., 2014). Jedná se většinou o péči, kterou zajišťují osoby dítěti blízké, které ho osobně znají. OZ zprostředkování této péče neupravuje (Šmíd, 2014). Pečujícím osobám je vždy rozhodnutím soudu vymezen rozsah práv a povinností k dítěti. Zpravidla se jedná o právo a povinnost zajistit péči o dítě a zastupovat je v běžných záležitostech (Bubleová et al., 2014). Rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče musí být v souladu se zájmy dítěte (OZ, 2012). Jedná se jen o řešení osobní péče, ne o statusovou změnu. Vždy má přednost před péčí nerodinnou nebo v zařízeních ústavního typu (Šmíd, 2014).

Obr. 1: Schéma náhradní rodinné péče

Zdroj: Kaczor, 2015

1.3.1 Osvojení

Osvojení znamená přijetí dítěte za vlastní (OZ, 2012). Osvojení neboli adopce se týká dětí, které jsou tzv. právně volné (Zezulová, 2012). Znamená to, že jejich rodiče dali s osvojením souhlas, popřípadě byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo byl soudem vysloven nezájem rodičů o jejich potomka (Kaczor, 2015). Osvojitelé mají stejná práva a povinnosti vůči dítěti jako rodiče, stávají se tak zákonnými zástupci dítěte a mají rodičovskou zodpovědnost k osvojení (Kaczor, 2015). Osvojení podle svého hlavního poslání má nahradit nezletilému dítěti chybějící stabilní rodinné prostředí, přispět výchovou, péčí a láskou k naplňování smyslu života osvojitelů, v jejichž rodině začíná osvojenec žít (Matějček, 2002). Osvojením, bez zřetele k tomu, jde-li o osvojení 1. stupně, tj. zrušitelné, či 2. stupně, tj. nezrušitelné, vzniká mezi osvojitelem takový vztah, jako je mezi pokrevními rodiči a nezletilými dětmi. Zvláštností nezrušitelného osvojení je, že při něm soud na návrh osvojitele současně rozhodne, že bude zapsán v matrice místo rodiče osvojenec (Matějček, 2002).

1.3.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče je upravena v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a subsidiárně v občanském zákoníku (ZOSPOD 1999, OZ 2012). Dle § 958 OZ má pěstounská péče přednost před péčí o dítě v ústavní výchově. Pěstounská péče se týká obvykle starších dětí, které nejsou vhodné pro adopci, dětí, které nejsou zcela zdravé, dětí odlišného etnika, sourozeneckých skupin a dětí, o které se rodiče zajímají, ale nemají dlouhodobé podmínky pro jejich výchovu (Zezulová, 2012). Pěstounská péče je tedy jakousi formou smlouvy mezi státem, který převzal dohled nad výchovou dítěte, a rodinou, jež toto dítě přijímá (Zezulová, 2012; McCarthy at al., 2011; Matějček, 2002). Je-li dítě schopno vyjádřit se k pěstounské péči, je přihlédnuto také k jeho názoru (Matějček 2002). Pěstounská péče je státem garantovaná a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte a přiměřenou odměnu těm, kteří se o něj starají (Matějček, 2002). „Pěstounská péče zaniká nejpozději, nabude-li dítě plné svéprávnosti, jinak jeho zletilostí“ (§ 970 OZ, 2012, s. 1132).

Dle ZOSPOD se jako pěstounská péče posuzuje péče o dítě poskytovaná osobou pečující nebo skutečnost, že je fyzická osoba osobou v evidenci (2012).

Tab. 1 : Počty pěstounů v roce 2016

Pěstoun na přechodnou dobu/počet dětí	799 /540
Pěstouni dlouhodobí celkem/počet dětí	11 075 /10 922

Zdroj dat: MPSV, ©2016, tabulka vlastní

- **Pěstounství osobou v evidenci - dle OZ (2012) pěstounská péče na přechodnou dobu**

Ze ZSPOD (2012) je pěstounská péče na přechodnou dobu omezena dobou trvání nejdéle jeden rok (výjimka existuje u svěření sourozenců, pak se počítá jeden rok od svěření posledního sourozence). Dítě se poté buď vrací do přirozené rodiny, pokud odpadly důvody pro odebrání, nebo soud rozhodne o stabilnější formě náhradní výchovy. Pěstounská péče na přechodnou dobu byla primárně vytvořena jako institut krizový, přechodný, jehož cílem je umožnit rodičům upravit si poměry a převzít opět

péči o dítě (Bubleová et al., 2014). Sanace rodiny (preventivní sociální práce s rodinou) by měla mít s ohledem na zájem dítěte jasný cíl, který v případech její dysfunkce nemusí zaručovat lepší fungování (Sobotková, 2015). Soud má podle § 27 a) odst. 8 ZOSPOD povinnost nejméně jednou za tři měsíce přezkoumávat, zda důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu, stále trvají, proto si vyžaduje aktualizované zprávy příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pokud odpadnou důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu, tak soud rozhodne o výchově dítěte vždy (Kaczor, 2015). Tato forma je realizována ponejvíce formou rané pěstounské péče u dětí do kojeneckého věku (Sobotková, 2015).

- **Pěstounství osobou pečující – dlouhodobí pěstouni**

Dle OZ (2012) budoucí pěstoun musí skýtat záruky řádné péče, mít bydliště na území České republiky a musí souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče. Pokud se jedná o pěstounskou péči zprostředkovanou, dítě přechází do pěstounské péče lidí mimo okruh rodiny a příbuzných (Jurajdová, 2015). Je tedy zřejmé, že prověřovací a procesní postup je náročnější a delší než u pěstounské péče příbuzenské (Kaczor, 2015). Zprostředkované pěstounské péči předchází stanovený postup dle ZOSPOD (2012). Zájemci musí nejprve navštívit orgán sociálně-právní ochrany dětí příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností a zde si podat žádost o přijetí dítěte do pěstounské péče (Kaczor, 2015). Dítě je do rodiny umístěno s vizí dlouhodobé péče. Dlouhodobé stabilní zázemí je pro dítě a pro jeho osobnostní rozvoj nejlepší (Matějček, 2002).

- **Pěstounská péče příbuzenská**

U pěstounské péče příbuzenské dítě přechází do pěstounské péče prarodičů nebo jiných příbuzných. V OZ (2012) je uvedeno, že ujme-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo dítěti blízká, dá jí soud přednost před jinou osobou, pokud to je v souladu se zájmy dítěte. Pečující osoba musí poskytovat záruky řádné péče, musí mít bydliště na území České republiky a souhlasit se svěřením dítěte do péče (J&T, 2013). O pěstounské péči rozhoduje soud na návrh příbuzného. Lze obecně říci, že jde o proces jednodušší a rychlejší, než když je dítě svěřováno osobám mimo širší rodinu. Jedná se o pěstounskou péči nezprostředkovanou (Kaczor, 2015).

1.4 Potřeby dětí v pěstounské rodině

Má-li se dítě zdravě vyvinout a dospět do zralosti a spokojenosti, je důležité, aby byly naplněny jeho základní vývojové potřeby (biologické a psychické), a to v pravou chvíli, vhodným způsobem a těmi správnými lidmi (Brandejsová, 2015). Matějček (1997) rozdělil psychické potřeby následně:

- **Potřeba určitého množství proměnlivosti a kvality vnějších podnětů.** Uspokojení této potřeby vede organismus k aktivitě.
- **Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech, tj. smysluplného světa.** Mají-li se z jednotlivých podnětů stát poznatky a zkušenosti, musí být v těchto podnětech nějaký řád, smysl. Uspokojení této potřeby umožňuje dítěti učit se, nabývat zkušeností, přizpůsobovat se životním podmínkám, osvojit si účelně pracovní postupy i strategie společenského chování aj.
- **Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů.** Tj. vztahů k osobě matky a k osobám dalších primárních vychovatelů. Uspokojení této potřeby přináší dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní integraci jeho osobnosti (Vágnerová, 1996).
- **Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty, z jejíhož uspokojení vychází zdravé uvědomění vlastního „já“, vlastní identity.** Patřičná sebeúcta i patřičné sebevědomí jsou podmínkou uspokojivého zařazení ve společnosti.
- **Potřeba otevřené budoucnosti nebo životní perspektivy.** Její uspokojení dává lidskému životu časové rozpětí a podněcuje a udržuje v člověku jeho životní aktivitu.

Dítě, které se ocitá v nové náhradní rodině, si s sebou přináší svou minulost, své životní zkušenosti, zážitky, názory, handicap (Brandejsová, 2015). Je to dítě, jehož základní psychické potřeby nebyly uspokojované dostatečnou měrou, nemělo možnost si vytvořit tolik potřebné pevné citové pouto k jedné osobě a neví, co je to rodina a domov (Grohová, 2011). U těchto dětí mluvíme o psychické deprivaci, poruše vzniku attachmentu a oslabené identitě (Sosnová, 2015). Důvěra, pocit bezpečí a pouto mezi náhradním rodičem a dítětem může vzniknout jedině tehdy, když náhradní rodič dokáže

přijmout toto konkrétní dítě takové, jaké je, bez výhrad, se vším, co si s sebou přináší (Bubleová, 2011; Brandejsová, 2015).

1.4.1 Psychická deprivace

Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu. (Matějček, 1997; Langmeier, 1998). Pod vlivem deprivace bylo v dřívějších formách „kolektivní výchovy“ rozlišeno několik typů vývoje osobnosti (Matějček, 1997).

- **Typ „normoaktivní“ či relativně dobře přizpůsobený.** Děti procházejí ústavním zařízením nejméně dotčeny. Bývají často tzv. miláčkové, na něž se soustřeďuje pozornost většiny vychovatelů. Děti tohoto typu je cca 50 %. Jejich vyrovnanost v ústavu se může snadno zhroudit pod tlakem neobvyklých nároků života mimo toto zařízení.
- **Typ hypoaktivní či útlumový.** Děti reagují na ústavní výchovu snížením celkové aktivity, emoční apatií, oslabením funkční hodnoty podnětů. Celkovým poklesem výkonu a učení. Zaměřují se na svět vlastních věcí. Dovedou být agresivní vůči dětem, které je ruší. Vůči vychovatelům bývají nezúčastněné.
- **Typ sociálně hyperaktivní.** Snaží se dosáhnout maximálního stupně sociálních podnětů. Děti běhají za každou dospělou osobou a snaží se upoutat její pozornost. Neznají citovou vázanost. Jejich sociální chování a způsoby komunikace zůstávají na nízké úrovni (Zezulová, 2012).
- **Typ sociálně provokativní.** Snaha o navázání sociálního kontaktu se u těchto dětí projevuje rušivým, provokujícím způsobem vůči vychovatelům a agresivním chováním vůči druhým dětem, které jsou v daném případě jejich konkurenty. Jeví se jako mimořádně vzdorovitě. Jsou-li s vychovatelem samy, bývají „jako vyměněné“, tj. přitulné a hodné. Navázání kontaktu s nimi bývá velmi obtížné (Zezulová, 2012).
- **Typ charakterizovaný náhradním uspokojováním potřeb.** Nedostatek podnětů z oblasti citové a sociální vede tyto děti k zvýšené snaze o získání

podnětů z jiných oblastí, a to na nižší úrovni. Příznačné je přejídání, masturbace a jiné autoerotické aktivity, narcistické tendence, agresivita vůči slabším, šikanování, žalování, trápení zvířat (Zezulová, 2012).

1.4.2 Attachment

Teorie attachmentu - citového pouta - byla vytvořena v 50. letech 20. století Johnem Bowlbym (1909–1990). Fenomén attachmentu tento anglický psychiatr a psycholog rozpoznal a popsal na základě pozorování dětí a mladých lidí, kterým chyběla mateřská péče. Je to spojováno hlavně s dětmi, které byly zanedbávané či zneužívané, vyrůstaly mimo milující rodinu (©Ježková, 2016). Citová vazba je přitom trvalé emoční pouto charakterizované potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s určitou osobou, zejména v podmínkách stresu (Kulisek, 2000; Karyn, 2016). Dle Striové (2013) dojde k naplnění potřeby dítěte, ale i ke komunikaci osoby s dítětem dotykem, úsměvem, očním kontaktem, pohybem. Výsledkem je zvyšující se důvěra k osobě, která o něj pečuje. Důležitá je i stálost prostředí (Collis, 2008; Sobotková, 2015).

Čtyři druhy vazeb mezi dítětem a rodičem:

- a) **Jistá vazba navozující pocit bezpečí:** rodič, který reaguje, dítě je uvolněné, spokojené, v bezpečí
- b) **Nejistá vazba – vyhýbavá:** odmítající rodič, nepřátelsky se chovající; odtažitě, příliš samostatné dítě
- c) **Nejistá vazba – úzkostná (ambivalentní):** nedůsledný a nespolehlivý rodič, dožadující se dítě, které na rodiči lpí
- d) **Nejistá vazba – dezorganizovaná:** rodič vzbuzující strach, traumatizované a příliš ostražitě dítě (Novotná, 2014; © Ježková, 2016)

1.4.3 Identita dítěte

Identita dítěte se začíná vytvářet postupně už v útlém věku. Nejdůležitějším obdobím je období batolete, kdy dítě vrůstá do rodinného prostředí, poznává své okolí. Postupně

dostává zpětnou vazbu na sebe samé, svoje projevy chování a vytváří mozaiku odpovědí na otázky: Kdo jsem? Kam patřím? (Matějček, 1992; Bláhová, 2012). Prostředí, ve kterém dítě žije, ho ovlivňuje. Formuje jeho postoje, názory a vytváří podmínky pro jeho osobní rozvoj (Novotná, 2014). Vývoj identity pokračuje s pubertou a vrcholí v adolescenci a mladé dospělosti hledáním vlastní role ve společnosti a ve světě vůbec (Langmeier et al., 2008). Pozitivní identitu vytváří konkrétní věcné údaje, jako jsou jméno, příjmení, rodný list (MPSV, 2011). Na tvorbě identity se podílí i citově významná pojmenování (zdrobněliny jména, mazlivá pojmenování od rodičů, sourozenců), přezdívky z doby dospívání. Pro tvorbu identity je zásadní princip pravdy ve výchově. Fakta by měla být dítěti sdělována pozitivním způsobem, v závislosti na stupni jeho rozumového a citového vývoje (MPSV, 2011).

Děti potřebují rodiče, nechtějí mít další tety a anonymní osoby. A to nejcennější, co jim náhradní rodiče mohou dát, je právě jejich obyčejná lidskost, která jim umožňuje přijmout tyto děti do svých srdcí bez výhrad (Zezulová, 2012; Lexová et al., 2015; Bond, 2004). Dlouhodobá pěstounská péče se svým pojetím blíží adopci, i když akceptuje první rodiče dítěte. Pěstouni nemohou dítěti odepřít být mu rodiči, protože žádná jiná forma přijetí nemá tak intenzivní terapeutický potenciál (Zezulová, 2012).

Žádné dítě, které přichází do náhradní rodinné péče, není podle definice zdravé (Zdraví definujeme jako stav fyzické a psychické pohody.) (Zezulová, 2012). Děti v pěstounské péči nemohou vyrůstat s osobou, která je porodila a mají často zkušenost s něčím, co se jiným dětem nepříhodí (Littner 1975; Jurajdová, 2015). Některé z nich mohou mít i zjevné zdravotní potíže nebo vývojové poruchy či vady (Zezulová, 2012). Pěstouni by se měli dozvědět o převzatých dětech co nejvíce. Čím více toho o dítěti vědí, tím spíše mohou pro ně najít individuální řešení (Krejčová, 2000). Dle Zezulové (2012), kdo s dítětem stráví čas, kdo s ním vstává a usíná, teprve může podat dostatek anamnestických údajů vedoucích ke správné diagnóze.

1.5 Potřeby pěstounů

Pěstounství kromě toho, že pomáhá dítěti, které v pěstounské péči je, jistě naplňuje i různé potřeby pěstounů (Hoznauerová 2013). Matějček (2002) uvádí, že pěstouni si mohou nejčastěji sytit potřebu stimulace, smysluplného světa, životní jistoty, pozitivní

hodnoty, otevřené budoucnosti a naděje. Charakteristickým rysem života v rodině je oboustranné uspokojování duševních potřeb, „rodinná vzájemnost“ (Matějček, 1994). Pěstoun má schopnost dítě chránit nejen před možnými úrazy těla, ale i duše (Jurajdová, 2015). Osoby v pomáhajících profesích, kam pěstouni patří, jsou jednou z ohrožených skupin syndromu vyhoření. Jedná se o stav extrémního vyčerpání, silného poklesu výkonnosti a různých psychosomatických obtíží (Zezulová, 2012). Únava může pozvolna přejít v chronickou a vést k naprosté ztrátě sil, k nezájmu o cokoli, k pocitu, že nic nemá smysl (Zezulová, 2012). Jako některé z příčin syndromu vyhoření se uvádějí např. konflikty rolí, přílišná očekávání, vztahové konflikty, příliš vysoká zodpovědnost, dlouhotrvající negativní stres. Vyhoření je důsledkem nerovnováhy mezi profesním očekáváním a profesní realitou, mezi ideály a skutečností (Zezulová, 2012).

Potřeby pěstounů částečně naplňují neziskové organizace zaměřené na pěstounskou péči (Zezulová, 2012). Určitou prevencí syndromu může být vytvoření partnerského vztahu s lidmi, kteří znají dobře pěstounskou rodinu a mohou ji v období krize podržet (Zezulová, 2012).

Přijetí cizího dítěte do rodiny je v České republice hodnoceno sice jako něco společensky žádoucího a obecně velmi prospěšného, ale přece jenom nezvyklého, zvláštního, mimořádného a v důsledku toho je i společensky ostře sledováno (Matějček, 1999).

1.6 Práva a povinnosti pěstounů

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu o umístění dítěte do tohoto typu náhradní rodinné péče a končí optimálně zletilostí dítěte (OZ, 2012). Soud může také na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám, které jsou podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí zařazeny do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče po přechodnou dobu (MPSV, 2013).

ZOSPOD stanovuje pro osoby poskytující pěstounskou péči (osobu pečující a osobu v evidenci) následující práva a povinnosti (2012):

Macela (2013) vymezuje práva osoby pečující a osoby v evidenci:

- právo na poskytnutí dočasné nebo trvalé pomoci při zajištění péče o svěřené děti krátkodobého charakteru
- právo na poskytnutí pomoci se zajištěním péče o svěřené děti v rozsahu alespoň 14 dnů v kalendářním roce, jestliže dítě dosáhlo alespoň 2 let věku
- právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců
- právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti
- právo na pomoc při plnění povinností kontaktu s biologickou rodinou
- právo na asistenci při kontaktu s biologickou rodinou a zajištění vhodného prostoru (Macela, 2013).

Dle Macely (2013) jsou povinnosti pěstounů:

- povinnost zvyšovat si kvalifikaci a dovednosti v oblasti péče o dítě v rozsahu 24 hodin za 1 rok
- povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledováním vývoje dětí
- povinnost v souladu s individuálním plánem udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami jemu blízkými, zejména rodiči, umožnit styk rodičů s dítětem, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak (Macela, 2013).

Dle ZOSPOD (2012) obecní úřad s rozšířenou působností, v jehož obvodu má trvalý pobyt osoba pečující nebo osoba v evidenci, nabídne této osobě uzavření dohody o výkonu pěstounské péče. Ta si může sama vybrat, zda dohodu, která upraví podrobnosti ohledně práv a povinností, podepíše s úřadem či jinou organizací či institucí, přičemž úřad s tím musí souhlasit (ZOSPOD, 2012).

Dohodu může sepsat s organizací či institucí, kterou si vybere podle svého uvážení a se souhlasem místně příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí (Macela, 2013). Tato organizace či instituce se posléze stane primárním poskytovatelem služeb, jež má pěstoun právo využívat, a určitým dohledem nad povinnostmi, které pěstoun musí plnit.

Organizace a instituce, které mohou podepisovat dohody s pěstouny, získaly pověření k této činnosti od krajského úřadu (Děti patří domů, 2017). Procesní náležitosti upravuje zákon č. 500/2004 Sb., správní řád (Jurajdová, 2015). Příspěvek na výkon pěstounské péče poskytuje Úřad práce ČR. Tento státní příspěvek je určen na pokrytí nákladů vynakládaných na zajišťování pomoci osobám pečujícím, osobám v evidenci nebo svěřeným dětem a na provádění dohledu nad pěstounskou péčí (Bubleová et al., 2014).

1.7 Doprovázení pěstounů

Na základě pověření o výkonu sociálně-právní ochrany mohou fyzické nebo právnické osoby uzavírat s osobami pečujícími dohodu o výkonu pěstounské péče dle požadavků pěstouna (Amalthea, 2015). Cílem služby doprovázení pěstounských rodin je poskytnout podporu rodinám, které přijaly dítě do pěstounské péče, kdykoli v průběhu pěstounské péče (Centum poradenství, 2015). Doprovázející pracovník kontroluje, zda pěstouni postupují při výkonu náhradní rodinné péče v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte. Ten vymezuje příčiny hrožení, stanovuje opatření k ochraně dítěte, poskytnutí pomoci rodině a posílení jejich funkcí (Hronová, 2013). V případě ohrožení dítěte podnikne tento pracovník potřebné kroky k zajištění bezpečí dítěte (Amalthea, 2015).

Organizace, se kterou pěstoun podepíše dohodu, pak dle zákona musí zajistit:

- návštěvu v pěstounské rodině minimálně jednou za dva měsíce
- alespoň 14 dní péče o děti, kdy pěstouni mohou čerpat volno na odpočinek
- alespoň 24 hodin bezplatného vzdělávání pro oba pěstouny
- v případě zájmu odbornou péčí min. jednou za půl roku
- pomoc s asistovaným kontaktem s biologickými rodiči dítěte
- dohled nad výkonem pěstounské péče (Děti patří domů, 2017)

Dle Matějčka (2002) je velmi náročné zajistit veškeré potřeby pěstounské rodiny, tj. péči o rodinu jako celek, zaměřenou na dynamiku jejich vztahů, na vyrovnání deprivacních projevů přijatého dítěte a všechny další možné problémy.

Vybrané doprovázející organizace využívané pěstouny z výzkumného souboru

- ***Prevent 99 z.ú.***

PREVENT 99 z.ú. (dříve Občanské sdružení PREVENT) působí v Jihočeském kraji od roku 1999, a to zejména v rámci práce s dětmi a mládeží (sociální a jiné odborné služby pro děti a mládež), od roku 2013 zaměřuje svoji činnost také na podporu pěstounských rodin (Prevent 99 z.ú., ©2017).

Tzv. centrum podpory pěstounských rodin poskytuje služby celým pěstounským rodinám. Pěstouni mohou s organizací uzavřít Dohodu o výkonu pěstounské péče. Na základě Dohody je poskytována služba doprovázení. Organizací jsou poskytovány vzdělávací kurzy na velké množství témat. Organizace zajišťuje i pomoc při navázání kontaktu s biologickou rodinou dítěte. V nabídce je možnost poskytnutí poradenství psychologa a další služby dle aktuálních potřeb pěstounské rodiny (Prevent 99 z.ú., ©2017).

- ***Arkáda – sociálně psychologické centrum , o.s.***

Sociálně psychologické centrum Arkáda má svoje sídlo v Písku. Vznikla v roce 1994 a od roku 2013 je registrovaná jako doprovázející organizace pro pěstounské rodiny. Její služby je možno využít v rámci Jihočeského kraje. Organizace zajišťuje pomoc při doprovázení, asistence při kontaktu s biologickou rodinou, odlehčovací služby a další služby pro pěstouny (Arkáda – sociálně psychologické centrum, o.s., ©2017).

- ***Dobrá rodina , o.p.s.***

Pracovníci organizace poskytují podporu rodinám v rámci celé České republiky. V každém regionu zastupuje organizaci koordinátor, který řídí místně doprovázející pracovníky a plánuje jejich aktivity v regionu (Dobrá rodina, ©2017).

Organizace poskytuje široké spektrum vzdělávacích programů pro pěstouny s cílem nabídnout jim vše, co je pro ně užitečné a zajímavé. Jedná se o jednodenní vzdělávání i víkendové pobyty. Upřednostňují společné vzdělávání pěstounů s podobnými zkušenostmi. Organizace zajišťuje asistovaný kontakt s biologickými rodiči v přítomnosti pěstouna (Dobrá rodina, ©2017).

1.8 Sociální zabezpečení pěstounů

Nárok na dávky pěstounské péče podle z. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů vzniká dnem splnění všech podmínek stanovených tímto zákonem. Vznik nároku je vždy podmíněn svěřením dítěte do péče osoby pečující nebo osoby v evidenci na základě rozhodnutí soudu. Výjimku tvoří zajišťování osobní péče o osobu, u které probíhá soudní řízení o jmenování této osoby poručníkem dítěte (ZOSPOD, 2012). Dávky pěstounské péče je možno vyplatit nejdříve za měsíc, ve kterém se rozsudek o svěřením dítěte do pěstounské péče stal vykonatelným (MPSV, 2013).

Dávky pěstounské péče náleží také zájemcům o pěstounskou péči, kterým bylo v souladu s ustanovením § 963 občanského zákoníku rozhodnutím soudu svěřeno dítě do předpěstounské péče. Forma rozhodnutí soudu může být buď rozsudkem, nebo usnesením o svěřením dítěte do předpěstounské péče. Vznik nároku se váže na jejich vykonatelnost (MPSV, 2013).

Pěstoun pobírá za svou činnost odměnu, která je pro účely daňových a pojistných předpisů posuzována jako plat. Výjimkou jsou prarodiče, kteří pobírají odměnu pouze v tzv. důvodech hodných zvláštního zřetele (sociální situace rodiny, zdravotní stav atd.) O přiznání odměny rozhodují úřady práce na základě vyjádření obecního úřadu obce s rozšířenou působností (Náhradní rodinná péče, 2014).

Objem finančních prostředků vynaložených na dávky pěstounské péče v rámci České republiky činil v roce 2015 2 664 508 000,- Kč. Jejich čerpání v jednotlivých krajích podle druhu dávek naleznete v příloze č. 1 (ČSÚ, © 2016).

a) Odměna pěstouna

Základní dávkou pěstounské péče je odměna pěstouna. Nárok na ni má osoba pečující i osoba v evidenci (Vyskočil, 2014). Je upravena v § 47 ZOSPOD. Pro účely daně z příjmů, sociálního pojištění a zdravotního pojištění je odměna považována za příjem ze závislé činnosti, stejně jako plat nebo mzda v zaměstnání. Před výplatou se z ní odečítá záloha na daň a pojistné. Měsíční odměna je závislá na počtu svěřených dětí (MPSV, 2013; Vyskočil, 2014).

Měsíční odměna pěstouna – osoba pečující

- 8000 Kč, když pečuje o jedno dítě
- 12 000 Kč, když pečuje o dvě děti
- 20 000 Kč, když pečuje o tři a více dětí
- 20 000 Kč, když pečuje aspoň o jedno dítě, které je závislé na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III nebo IV; za každé další dítě svěřené do péče se pak odměna zvyšuje o 4000 Kč (ZSPOD, 2012; MPSV, 2013)

Měsíční odměna pěstouna – osoba v evidenci

- 20 000 Kč dostává každý člověk zařazený v evidenci profesionálních pěstounů bez ohledu na počet dětí, o které pečuje; částka se vyplácí, i když u sebe právě žádné dítě nemá
- 24 000 Kč, když pečuje aspoň o jedno dítě, které je závislé na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III nebo IV (MPSV, 2013)

Speciální pravidla platí, když je dítě svěřené do pěstounské péče prarodičům. Ti mají na odměnu pěstouna nárok, jen když pečují nejméně o tři děti nebo je alespoň jedno z dětí závislé na péči jiné osoby ve stupni dva, tři nebo čtyři. Prarodič může na odměnu pěstouna dosáhnout také v dalších mimořádných případech, například když je ve finanční tísní. Jestli se jedná o „případ hodný zvláštního zřetele“, posuzuje příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, jehož vyjádření si vyžádá krajská pobočka úřadu práce. Ostatní dávky pěstounské péče, viz níže, může prarodič, kterému bylo vnouče svěřené do pěstounské péče, čerpat bez omezení stejně jako ostatní pěstouni (MPSV, 2013).

b) Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Pěstoun čerpá také příspěvek na potřeby dítěte. Podmínkou je, že se jedná o dítě nezaopatřené. Pod pojmem nezaopatřené dítě se rozumí dítě do skončení povinné školní docházky, nejdéle však do 26 let při splnění zákonem stanovených podmínek (zákon č. 117/1995 Sb.). Výše dávky je stanovena v § 47 ZOSPOD.

Měsíční výše příspěvku závisí na věku dítěte:

- 4 500 Kč pro dítě ve věku do 6 let

- 5 550 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let
- 6 350 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let
- 6 600 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let (ZSPOD,2012, MPSV, 2013).

U zdravotně postižených nebo vážněji nemocných dětí se příspěvek zvyšuje podle věku a stupně závislosti (Vyskočil, 2014).

c) Příspěvek při převzetí dítěte

Podmínky jsou stanoveny v § 47 ZOSPOD (2012). Přebírá-li dítě osoba pečující (dlouhodobý pěstoun), má nárok na jednorázový příspěvek určený na úhradu počátečních výdajů (Vyskočil, 2014). Osoby v evidenci na příspěvek na převzetí dítěte nárok nemají. U dlouhodobého pěstouna výše příspěvku závisí na věku dítěte:

- na dítě do 6 let 8 000 Kč
- na dítě od 6 do 12 let 9 000 Kč
- na dítě od 12 do 18 let 10 000 Kč (ZOSPOD, 2012, MPSV, 2013)

d) Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Nárok na dávku při ukončení pěstounské péče má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a k tomuto dni zanikl nárok této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Výše jednorázového příspěvku činí 25 000,- Kč a je vyplácen ve prospěch dítěte (ZOSPOD, 2012).

e) Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Pokud má pečující pěstoun v pěstounské péči alespoň tři děti, je možné požádat místně příslušný Úřad práce ČR podle bydliště pěstouna o příspěvek na osobní motorové vozidlo (Vyskočil, 2014). Pěstoun – osoba v evidenci na tento příspěvek nárok nemá (MPSV, 2013).

Příspěvek může dosáhnout 70 % pořizovací ceny auta nebo prokázaných výdajů na opravu současného vozidla. Nejvýše však 100 000 Kč. Během posledních deseti let pak v součtu nesmí přesáhnout 200 000 Kč (Vyskočil, 2014). Dotované auto není možné využívat k výdělečné činnosti (ZOSPOD, 2012).

f) Přídavek na dítě

Podmínky nároku jsou stanoveny v § 19 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře (dále jen SSP). Přídavek na dítě, které náleží nezletilému nezaopatřenému dítěti, se vyplácí osobě, která má dítě v přímém zaopatření. U zletilého nezaopatřeného dítěte se přídavek vyplácí tomuto dítěti (SSP, 1995). Jedná se o dávku testovanou, odvislou od příjmu v rodině, která nepřevyšší 2,4 násobek životního minima rodiny. Výše přídavku je odvislá od věku dítěte a činí 500 Kč – 700 Kč (SSP, 1995).

g) Porodné

Dle zákona o SSP (1995) má nárok na porodné i osoba, která si převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů do 1 roku jeho věku, a toto dítě bylo první nebo druhé dítě té osoby (SSP, 1995). Podmínkou je, že rozhodný příjem v rodině této osoby nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny dle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, a koeficientu 2,70 (SSP, 1995; Vyskočil, 2014).

h) Peněžitá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek pro pěstouny

Pěstoun (v evidenci i pečující) může kromě odměny pěstouna pobírat peněžitou pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek. Předpokladem je, že splňuje podmínky nároku, stejně jako jiní rodiče (Vyskočil, 2014).

Při posuzování nároku na peněžitou pomoc v mateřství jsou rozhodující potřebná doba účasti na nemocenském pojištění. Peněžitou pomoc v mateřství může pěstoun čerpat na dítě mladší 7 let v délce 22 týdnů, respektive 31 týdnů, když jsou do rodiny přijímány dvě a víc dětí najednou (zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění).

U dítěte do čtyř let věku je možné čerpat rodičovskou dovolenou (Zákoník práce, 2006) a rodičovský příspěvek (SSP, 1995). Zákonem je stanovena celková částka 220 000 Kč na dítě. Příspěvek je možno čerpat na nejmladší dítě v rodině až do 4 let jeho věku nebo do vyčerpání maximální částky (SSP, 1995).

2 Cíle práce a výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem této práce je identifikovat rozdíly při výkonu pěstounské péče osobou v evidenci a osobou pečující.

Dílčím cílem je:

1. Zmapovat nejčastější vzdělávací potřeby osob v evidenci a osob pečujících.
2. Zjistit, jaký význam osoby v evidenci a osoby pečující přisuzují spolupráci s doprovázející organizací.
3. Zjistit materiální požadavky osob v evidenci a osob pečujících.
4. Zmapovat nároky osob v evidenci a osob pečujících na jejich finanční ohodnocení a sociální zabezpečení.

2.2 Výzkumné otázky

1. V čem se liší vzdělávací potřeby osob v evidenci a pěstounů pečujících?
2. Jaké jsou rozdíly v hodnocení spolupráce mezi doprovázející organizací a pečující osobou a mezi doprovázející organizací a osobou v evidenci?
3. V jakých případech je materiální a finanční zabezpečení pěstounů dle platné legislativy nevyhovující?

3 Metodika

Sběr dat pro kvalitativní výzkum probíhal v terénu - v domácnostech pěstounů. Metodou dotazování v rámci polostrukturovaného rozhovoru byly získávány požadované informace pro zodpovězení výzkumných otázek.

Návrh plánu výzkumu byl vytvořen v souladu s metodikou Hendla (2008).

Byly určeny následující kroky k splnění stanoveného cíle:

1. Účel, koncepční rámec a výzkumná otázka - stanovení cílů a výzkumných otázek
2. Metody (sběr dat, analýza dat) - stanovení metodiky sběru dat, kontaktování komunikačních partnerů a sjednání setkání v jejich přirozeném prostředí, realizace výzkumu, přepis rozhovorů, analýza rozhovorů ze záznamových archů, třídění získaných dat a vytváření trsů
3. Strategie výběru – u kvalitativního výzkumu se rozhodnutí o výběru provádí na třech úrovních – při sběru dat, při interpretaci, při zobrazení výsledků
4. Validita - hodnocení výsledků, diskuze a shrnutí výsledků

3.1 Použité metody a techniky sběru dat

Výzkum byl zahájen v září 2016. Prvním krokem realizace výzkumu bylo oslovit dostatečný počet komunikačních partnerů. Byl stanoven předběžný cíl – realizovat rozhovor s deseti pěstouny. Výsledkem bylo zařazení dvanácti pěstounů do výzkumného souboru. Jednalo se o osoby v evidenci i osoby pečující. Pro diplomovou práci byl zvolen kvalitativní výzkum metodou dotazování v rámci polostrukturovaného rozhovoru. Získaná data byla vyhodnocena pomocí metody vytváření trsů.

U kvalitativního výzkumu hlavní skupinu dat tvoří naslouchání vyprávění, kladení otázek lidem a získávání odpovědí (Hendl, 2008). Proces získávání dat pomocí strukturovaného dotazování má plynulejší průběh, silné strukturované dotazování se v kvalitativním výzkumu nepovažuje za vhodné (Hendl, 2008).

Metoda pro sběr dat formou rozhovoru patří mezi nejvýhodnější metodu získávání kvalitních informací, ale zároveň nejobtížnějších na zpracování. V odborné literatuře je označován jako interview (Miovský, 2006). Návod k rozhovoru představuje seznam otázek na dané téma, které jsou nutné v rámci interview probrat, abychom zajistili prodiskutování všech otázek k objasnění problému. Zůstává tu i volnost přizpůsobit formulace ve vztahu k průběhu rozhovoru a k co nejlepšímu využití času (Hendl, 2008).

Polostrukturovaný rozhovor patří mezi nejrozšířenější v komparaci s jinými typy rozhovorů. Je vytvořena základní osnova, podle které se výzkumník orientuje. Řazení otázek není závazné a rozhovor dává prostor pro ujasnění si smyslu odpovědi. V případě potřeby je možno komunikačnímu partnerovi klást doplňující otázky. (Miovský, 2006; Fenclová, 2016).

První návštěva v rámci výzkumu se uskutečnila u pěstounky, která vykonává tuto činnost cca 20 let a v současné době má v péči 2 dospívající děti. Byla ověřena účelovost otázek ve vztahu k výzkumným cílům. Se všemi pěstouny byl dohodnut termín a čas kontaktu. Zároveň byli informováni o důvodu návštěvy a předpokládané maximální době rozhovoru cca 1 hodinu. Všechny rozhovory proběhly v přirozeném prostředí pěstounů v období od září do listopadu 2016, v časovém rozpětí 45-60 minut.

Otázky byly pokládány od obecnějších ke konkrétnějším s cílem získat informace k zodpovězení výzkumných otázek. Rozhovor byl zaznamenáván na záznamové archy z důvodu nesouhlasu pěstounů s použitím nahrávacího zařízení (diktafonu).

Komunikační partneři byli seznámeni s cílem výzkumu a informováni o jeho účelu. Byli informováni o možnosti nevypovídat v případě, že by otázka byla pro ně nepříjemná. Z důvodu anonymity jsou pěstouni označeni jako komunikační partneři 1-12.

Komunikační partneři odpovídali celkem na 16 otázek, které je možno rozdělit do několika okruhů

- Zkušenosti se vzděláváním pěstounů
- Zkušenosti s doprovázející organizací
- Osobní zkušenosti s legislativními překážkami finančního zabezpečení pěstounů

Při rozhovoru byl ještě přítomen nezúčastněný pozorovatel, který se snažil vytvořit záznam o chování jedinců a prostředí, v kterém dítě v pěstounské rodině žije. Pěstouni s přítomností této osoby souhlasili. Hlavní výhodou nezúčastněného pozorovatele je, že není při výzkumu tak rušivý a nápadný jako výzkumník a není ovlivněn citovou angažovaností (Hendl, 2008).

Mimo verbálního projevu jsem jako výzkumník vnímala i projev neverbální, který mi naznačoval, že mnou zjišťované údaje jsou v složitosti pěstounské péče záležitosti sice důležité, ale určitě ne na prvním místě. Tam je dítě a jeho jedinečnost se všemi problémy, které si do rodiny přineslo.

Vyhodnocení dat z uskutečněných rozhovorů se seskupilo podle podobnosti do skupin (trusů). Trsy se mohou překrývat v důsledku podobnosti. Může se jednat o překryv časový, tematický nebo prostorový (Miovský, 2008; Fenclová, 2016).

3.2 Výzkumná strategie

Důvodem výběru kvalitativního výzkumu pro získání potřebných výstupů v diplomové práci bylo získat možnost dostatečného průniku do zkoumané problematiky. Díky kvalitativním přístupům bylo možno diferencovat výsledky i ve vztahu k přirozenému prostředí pěstouna a dítěte a bylo možno reagovat na danou situaci a podmínky (Hendl, 2008).

3.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor je množství statistických jednotek zastupujících základní soubor ve výzkumu (Fenclová, 2016). Způsob, jakým je vzorek vybrán, zajišťuje jeho reprezentativnost (Miovský, 2006).

Výzkumný soubor měl splňovat několik kritérií. Mělo se jednat o osoby pečující a osoby v evidenci. Pěstouni měli mít alespoň roční zkušenost s touto činností, aby již měli získaný nadhled na problematiku povinného vzdělávání, zkušenost s doprovázející organizací a finančním zabezpečením. Mezi pečující pěstouny byly zařazeny i osoby zajišťující příbuzenskou pěstounskou péči. Pěstounské rodiny byly

oslovovány postupně. První pěstounka byla oslovena z důvodu obecně známé informace, že se pěstounství věnuje s manželem již 20 let a úspěšně vychovali 7 dětí. Následně dala typ na další pěstouny technikou „snowball sampling“. Jedná se o výzkumnou metodu k získávání nových kontaktů na osoby, které splňují požadovaná kritéria, od osob, které již ve výběrovém souboru jsou (Miovský, 2008). Výzkumný soubor vytváří 12 komunikačních partnerů, 11 z nich jsou ženy. Osm pěstounů jsou pěstouni pečující (dále též OP) se zkušenostmi s touto činností od 1,5 roku do 20 let. Dva OP mají v péči svoje vnoučata. Dvě pěstounky mají v péči tři děti – sourozence. Čtyři pěstounky jsou pěstounky na přechodnou dobu (dále též OvE) se zkušeností cca 2 roky. Průměrný věk všech pěstounů je 50 let. Většina pěstounů má středoškolské vzdělání a pouze tři jsou při pěstounství dále ekonomicky aktivní.

Tab. 2: Základní údaje o komunikačních partnerech

Komunikační partner (KP)	forma PP	věk pěstouna	pohlaví	počet dětí	věk dětí	zaměstnání	vzdělání	délka pěstounství (roky)
KP1	OvE	54	žena	1	2	-	SŠ	2
KP2	OvE	46	žena	1	2 měsíce	-	SŠ	3
KP3	OvE	52	žena	1	3	SVČ	SŠ	1,5
KP4	OvE	47	žena	1	2 měsíce	-	SŠ	2
KP5	OP	56	žena	2		ID	ZŠ	2,5
KP6	OP	58	muž	2	11,13	ID	ZŠ	2,5
KP7	OP	40	žena	1	4	SVČ	SŠ	3,5
KP8	OP	39	žena	1	3	-	SŠ	1,5
KP9	OP	41	žena	1	5	SVČ	SŠ	2,5
KP10	OP	48	žena	3	5,7,8	ID	SOU	2
KP11	OP	63	žena	3	9,11,12	SD	SŠ	2,5
KP12	OP	55	žena	2	16,17	-	SŠ	20

Zdroj: vlastní výzkum

Další osobní charakteristiky komunikačních partnerů

Komunikační partner 1: Jedná se o 54letou pěstounku na přechodnou dobu. S přítelem žijí v bytě 4+1 v osobním vlastnictví. Pěstounka má svoje děti zaopatřené.

V péči má dvouletou dívku, která v domácnosti pěstounky žije půl roku. Do pěstounské péče byla předána z rodiny z důvodu nezajištění řádné péče o dítě. Matka se léčí z drogové závislosti.

Komunikační partner 2: Jedná se o 46letou pěstounku na přechodnou dobu. Žije s manželem na vesnici v rodinném domku s velkou zahradou. Vlastní děti má již zaopatřené.

Dítě manželé přijali z nemocnice ve 2 měsících věku. Do nemocnice bylo umístěno k hospitalizaci a matka o něj již nejevila zájem. Jednalo se o dítě biologické matky, která měla nesledovanou graviditu, dítě bylo nedonošené. Otec dítěte není v rodném listu uveden. Dítě je sledováno z důvodu syfilidy matky. Známa je její drogová závislost. Výživné nebylo matce stanoveno.

Komunikační partner 3: Jedná se o 52letou ženu. Žije s manželem v rodinném domku se zahradou. Vlastní děti jsou ve věku 17 a 22 let.

Dítě bylo přijato z ústavní péče ve 2 letech věku. Biologičtí rodiče o dítě neprojevuji zájem. Starají se o další 3 děti. Dítě bylo sociálně zanedbané a téměř nekomunikovalo. Výživné nebylo rodičům stanoveno.

Komunikační partner 4: Jedná se o 47letou ženu, která žije sama v bytě 3+1. Vlastní dítě žije samostatně.

Několikadenní miminko jí bylo předáno v porodnici. Biologická matka před porodem avizovala, že dá dítě k adopci. V péči má již dvě děti, jejichž otcové jsou neznámí, a vzhledem ke své sociální situaci se rozhodla pro přenechání dítěte po porodu k osvojení. Po porodu se však za přispění sociálních pracovníků této myšlenky vzdala a připravuje se na přijetí dítěte do své péče. Vzájemné vztahy mezi matkou a pěstounkou jsou přátelské.

Komunikační partner 5: Jedná se o 56letou pěstounku. V současné době je v invalidním důchodu 1. stupně. Žije s manželem v bytě 1+1.

Děti, které má v péči jsou ve věku 16 a 17 let, mají svoje zázemí v ložnici prarodičů. Jedná se o příbuzenské pěstounství z důvodu zvláštního zřetele. Biologičtí rodiče s dětmi

neudrží kontakt. Rodiče pěstounům nehradí výživné. Děti nemají zdravotní problémy. V současné době studují učební obor. Jsou menšinového etnika.

Komunikační partner 6: Jedná se o 58letého pěstouna – dědečka. V současné době je v invalidním důchodu. Žije s manželkou, která není biologickou babičkou dětí, v bytě 2+1.

Jedná se o příbuzenské pěstounství z důvodu zvláštního zřetele. Děti jsou ve věku 11 a 13 let. Navštěvují základní školu s průměrnými výsledky. Děti mají vlastní pokoj. Biologičtí rodiče jsou drogově závislí. Vychovávají ještě další 3 mladší děti, z nichž 2 jsou umístěny v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Rodičům nestanovil soud výživné na děti. Děti v pěstounské péči nemají zdravotní problémy.

Komunikační partner 7: Jedná se o 40letou pěstounku, bydlí s rodinou v domku se zahradou.

Dítě má v dlouhodobé pěstounské péči. Dítěti jsou 4 roky a navštěvuje mateřskou školu. Má vlastní pokoj, ale zatím přespává v ložnici pěstounů. V rodině je ještě jedno dítě osvojené, děti spolu vycházejí dobře. Pěstounka je osobou samostatně výdělečně činnou. Svoje aktivity po přijetí dítěte do rodiny dočasně přerušila z důvodu potřeby intenzivní péče o dítě v pěstounské péči, které jí bylo předáno ve věku 1 roku. Nyní již opět podniká. Dítě bylo předáno z ústavní péče. Matka léčena pro psychiatrické problémy. Otec neznámého pobytu. Ani jeden z rodičů o dítě v současné době nejeví zájem. Dítě svěřené do pěstounské péče nemělo tělesné postižení, objevily se příznaky deprivace (potřeba neustálého kontaktu, potřeba vyjadřování náklonosti, lásky).

Komunikační partner 8: Jedná se o 39letou pěstounku, s manželem žijí v rodinném domku se zahradou na vesnici.

Dítě má dítě v dlouhodobé pěstounské péči. Současně pečuje i o dítě vlastní. Nejdříve si s partnerem chtěli dítě osvojit, ale nakonec se rozhodli pro pěstounskou péči. Dítěti jsou 3 roky. Má společný pokoj s bratrem. Dítě půjde na podzim do školky. Pěstounka v současné době čerpá rodičovský příspěvek. Dítě má biologickou matku se závislostí na drogách. Pěstounka s ní udržuje nepravidelnou písemnou korespondenci. Dítě přišlo do rodiny z ústavní péče. Je bez fyzického postižení, ale bylo nutno se vyrovnat s následky opožděného vývoje v důsledku nepodnětného prostředí a potřebou citové náklonosti a fyzického kontaktu.

Komunikační partner 9: Jedná se o 41letou pěstounku. S manželem vychovávají dvě vlastní děti, které jsou starší než přijaté dítě. Žijí v rodinném domku na samotě. V domácnosti je hodně domácích zvířat – mazlíčků dětí.

Dítě má v dlouhodobé péči, je mu 5 let a je vietnamské národnosti. Má společný pokoj s mladším dítětem pěstounky. Dítě dochází do předškolního zařízení, kde má neustálé výchovné problémy. Dítě bylo v biologické rodině týráno. Biologičtí rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti. Do pěstounské rodiny bylo předáno z ústavní péče. Dítě neustále vyžaduje pozornost pěstounky nebo jiných osob. Pěstounka spolupracuje s psychologem na řešení problémů, které narušují i výchovu vlastních synů.

Komunikační partner 10: Jedná se o 48letou pěstounku. Žije s přítelem na vesnici v rodinném domku s velkou zahradou, kde chovají slepice a ovce. Vlastní děti má pěstounka již zaopatřené. Pěstounka má invaliditu prvního stupně.

V dlouhodobé péči má tři sourozence ve věku 5,7 a 8 let. Děti navštěvují předškolní a školní zařízení. Bytové a finanční podmínky biologických rodičů neumožňovaly péči o děti. Děti nemají žádné tělesné postižení. Výchovné problémy se objevily u nejstaršího dítěte. Tyto pěstounka řeší ve spolupráci s psychologem. Požádala si také o příspěvek na zakoupení motorového vozidla.

Komunikační partner 11: Jedná se o pěstounku ve věku 63 let, žije v bytě 3+1 v osobním vlastnictví. Vlastní děti má pěstounka zaopatřené. Pěstounka je nyní ve starobním důchodu

V péči má dlouhodobě 3 sourozence ve věku 9,11 a 13 let. Děti navštěvují základní školu a nejstarší z nich školu speciální v místě bydliště. Děti byly přijaty z ústavní péče, kde pěstounka pracovala až do doby nároku na starobní důchod. Biologická matka dala k pěstounské péči souhlas, otce děti nemají zapsané v rodném listu. Nejstarší dítě ve skupině má kombinované postižení. Byl mu přiznán příspěvek na péči ve třetím stupni závislosti z důvodu potřeby pomoci v 6 oblastech péče o osobu. Vyžaduje každodenní mimořádnou péči jiné fyzické osoby. Další dítě má diagnostikovaný syndrom ADHD, tedy poruchu pozornosti s hyperaktivitou. Pěstounka předpokládá s přibývajícím věkem dítěte zlepšení pozornosti. Požádala o příspěvek na zakoupení motorového vozidla.

Komunikační partner 12: Jedná se o 55letou ženu, která děti v dlouhodobé pěstounské péči vychovává společně s manželem přes 20 let. Vychovala mimo vlastních 2 dalších 7 dětí. Bydlí v rodinném domku s malou zahradou.

V současné době má v pěstounské péči 2 děti ve věku 17 a 18 let, které studují na střední škole. Starší se připravuje na přijímací řízení na vysokou školu se sociálním zaměřením. Jsou to děti menšinového etnika. Děti nejsou sourozenci. Přijaly příjmení pěstounů. Do rodiny byly umístěny z ústavního zařízení ve věku 1 a 2 roky. Biologičtí rodiče o děti neprojevují zájem. Výživné jim nebylo stanoveno. Děti nemají tělesné ani duševní postižení. Pouze v průběhu školních let se objevily problémy s krádežemi. Rodina ke své činnosti využívá osobní automobil, na který byl poskytnut příspěvek od ÚP ČR.

3.4 Etika výzkumu

Základním předpokladem realizace výzkumu je zajištění anonymity zkoumaných osob. Etický rámec výzkumu formuluje základní pravidla etického chování výzkumných pracovníků na základě obecně uznávaných etických norem. Respektování anonymity komunikačních partnerů je jedním ze základních požadavků výzkumné etiky (Disman, 2002).

3.5 Možná zkreslení výzkumu

Hlavním činitelem při zkreslení výsledků výzkumu může být i samotný tazatel. Může se jednat o bariéru, která vznikla při prvním kontaktu s výzkumníkem, který si nezískal důvěru pěstouna. Jejich odpovědi mohou tak zůstat v rovině společensky žádané. V dalším případě může výzkumníka některá ze situací natolik oslovit, že jeho objektivnost se jeví jako ovlivněna okolnostmi. Určitou korekci tvořil zápis do záznamových archů a přítomnost nezúčastněného pozorovatele.

4 Výsledky

V této kapitole jsou analyzována data získaná rozhovory s pěstouny. Z pohledu výzkumníka hodnotím využití rozhovoru jako vhodné, protože pokládané otevřené otázky odkryly problémy, které oblast pěstounství skrývá.

- První okruh otázek se týká vztahu pěstounů k povinnému vzdělávání, obsahu vzdělávání a formy vzdělávání
- Druhý okruh otázek se týká spolupráce s doprovázející organizací. Jak je pěstouny vnímána potřeba organizace a jaký je vztah mezi pěstounem a klíčovým pracovníkem
- Třetí okruh dotazů se týká sociálního zabezpečení pěstounů a zjišťuje legislativní překážky pro jejich čerpání

Setkání probíhala v přirozeném prostředí pěstounů – u nich doma.

Opakovaně byli pěstouni informováni o účelu získávání jejich názorů a o anonymitě, kterou musí výzkumník z etických důvodů zajistit.

4.1 Výsledky rozhovorů

Z analýzy rozhovorů v rámci realizovaného výzkumu vyplynulo několik společných témat, které vytvořily jednotlivé trsy. Jednalo se o následující trsy:

1. Vztah pěstounů k povinnému vzdělávání
2. Vhodnost formy vzdělávání
3. Požadavky na obsah vzdělávání
4. Vnímání potřebnosti služeb doprovázející organizace pro pěstouna
5. Vztah pěstouna ke klíčovému pracovníkovi doprovázející organizace
6. Překážky při vyřizování dávek k finančnímu zajištění pěstounů

Tab. 3: Vztah pěstounů k povinnému vzdělávání

vnímání povinného vzdělávání	KP 1	KP 2	KP 3	KP 4	KP 5	KP 6	KP 7	KP 8	KP 9	KP 10	KP 11	KP 12
povinnost										x	x	x
zájem					x	x		x				
potřeba	x	x	x	x			x		x			

Zdroj: vlastní výzkum

U komunikačních partnerů 1-4, tj. osoby v evidenci, kterým jsou v průběhu roku předány děti v různém věku a v různém tělesném a psychickém stavu, je teoretická příprava na přijetí nového dítěte potřebou. Komunikační partnerka 1 uvedla: *„Rok a půl stará holčička mi byla předána jako uzlíček. Vůbec neuměla spát v postýlce. Pokud jí něco rozzuřilo, házela kolem sebe, co jí padlo do ruky. Nyní mi dělá radost. Zpívá, tancuje, jezdí na odstrkovadle.“* Podobnou zkušenost má i komunikační partnerka 3. Chlapeček se dostal do rodiny a téměř nekomunikoval. Díky informacím z kurzů, osobním zkušenostem s vlastními dětmi je nyní komunikativní a zvědavý. U pěstounů dlouhodobých, kteří se starají o vnoučata, je zájem trochu usměrněn tím, že děti znají od malička a děti jsou na ně zvyklé. Prarodiče mají zájem o témata, která se s vývojem doby objevily a která nemají zpracovaná při výchově svých dětí (šikana, problémy s návykovými látkami). V rámci vzdělávání dostávají i informace o možnosti doučování dětí v nízkoprahových zařízeních nebo pomocí doprovázející neziskové organizace. Tyto možnosti ovlivňují i postoj romské menšiny ke vzdělávání. Komunikační partner 6 uvedl: *„Mladšímu chlapci nejde moc angličtina, tak jej bude doučovat dobrovolnice u nás doma. Nechci dítě pouštět večer někam ven.“* Vzdělávání jako povinnost vnímají komunikační partneri 10-12. Jedná se o pěstouny pečující, z nichž dvě pěstounky pracují s dětmi v náhradní rodinné péči více jak dvacet let. Jedna z nich takto vychovala 7 dětí a dvě vlastní. Komunikační partnerka 12 sdělila: *„Mám problém si vybrat téma vzdělávání. Vše už jsem slyšela a někdy to přednášejí pracovnice, na kterých je znát, že ještě nemají vlastní zkušenosti s dětmi.“* Komunikační partnerka 11 uvedla, že před vzetím dětí do pěstounské péče pracovala v sociálním zařízení Klokánek. Když šla do starobního důchodu „nemohla“ tam nechat skupinku tří sourozenců, které si oblíbila. Nyní se o ně stará a děti jí dělají radost. Povinné vzdělávání bere jako povinnost, ale současně i možnost se setkat i s jinými pěstouny. Podobně vidí vzdělávání

komunikační partnerka 10. „Vychovala jsem svoje tři děti, mám už vnoučata. Nyní se starám ještě o tři děti z rodiny mého přítele. Děti jsou trochu neposlušné, tak s tou nejstarší jezdím k psychologovi. Myslím, že vše zvládneme dobře.“

Z dlouhodobých pěstounů vzdělávání jako potřebu označily pěstounky, které s pěstounskou péčí začínají, nebo ty, které dlouhodobě řeší s dítětem závažnější problém. Komunikační partnerka 7 má dítě v péči krátkodobě. Starší dítě má osvojené. Nyní má chlapečka, který je z rodiny se závislostí na návykových látkách. „Když přišel do rodiny, vyžadoval neustálý kontakt. Byl jako opička, kterou jsem musela mít u sebe 24 hodin. Měl pořád potřebu se ubezpečovat, jak ho miluji. Vzdělávání mi dává pocit, že vše probíhá v normálu. Mám ho jako „bonus“, že jsem nemohla mít vlastní dítě.“ Podobně hodnotila situaci komunikační partnerka 8: „Dítě přišlo z ústavní výchovy. Matka dítě navštěvovala, ale ne pravidelně. Měla se sebou dost problémů. Dítě reagovalo na podněty odlišně než náš syn. Je třeba mít s ním velkou trpělivost. Pořád vyžaduje moji přítomnost, a pokud s ním nejsem, dokáže zdemolovat několik hraček a udělat nepředstavitelný nepořádek. Od příštího září má jít do školky, tak se to snad zlepší.“ Komunikační partnerka 9 uvedla: „Chlapec byl týrané dítě. Nebyl vůbec vhodný pro pěstounskou péči, a přesto jsme ho dostali. Dítě má potřebu být stále středem pozornosti. Spokojen je i s tím, že dostane nařezáno.“ Pěstounka si vybírá hlavně témata o citové vazbě. V rámci vzdělávání získává informace, které může využít pro výchovu chlapce. Má ještě další dva vlastní syny, které výchova dítěte v pěstounské péči negativně ovlivňuje.

Tab. 4: Výběr formy vzdělávání

forma vzdělávání	KP 1	KP 2	KP 3	KP 4	KP 5	KP 6	KP 7	KP 8	KP 9	KP 10	KP 11	KP 12
individuální		x	x		x	x						
skupinová - 1 den	x			x				x		x		
pobytová - víkendová							x		x		x	x

Zdroj: vlastní výzkum

Pěstouni v evidenci volí mezi individuálním a skupinovým vzděláváním. Pro pěstouny – prarodiče je pobytové setkávání nevhodné z důvodů zdravotních problémů. Stejně se vyjádřila i komunikační partnerka 10, která je po operaci páteře a pobyt a přespávání

nestandardním způsobem by jí uškodilo. „Spát někde v chatkách není nic pro mě. Dětem by se to líbilo, ale já bych nebyla schopná fungovat.“ Individuální formu vzdělávání preferují pěstouni v evidenci z důvodu možnosti intenzivního poradenství. Komunikační partnerka 2 sdělila: „Při převzetí naší maličky jsem sociální pracovníci volala několikrát do týdne. Byla sledována z důvodu syfilidy matky. Měla jsem o ní neustálý strach a zároveň strach z toho, že něco zanedbám.“ Komunikační partnerka 12, která je pěstounkou již více jak 20 let uvedla: „Naše děti milovaly pobytové akce a já také. Vždycky byl pro děti připraven program, kde si užívaly různé pohybové nebo tvořivé aktivity a já jsem měla čas si popovídat o problémech našich dětí s lidmi, kteří měli podobné problémy. Byla to relaxace, odpočinek, supervize a vše vytvořilo příjemnou atmosféru. Kamarádství, která tady vznikla, jsou nezničitelná.“ Komunikační partnerka 9 je nadšená pobytovým způsobem vzdělávání. „Jedeme celá rodina i vlastní děti. Manžel si odpočine, děti se zabaví a já vždy zjistím, že problémy, které máme s dítětem v pěstounské péči, řeší i někdo jiný. Moc mi to psychicky pomáhá. Chlapec je sledován psychologem, ale problémy s přejídáním, rozmazáváním výkalů po dlaždicích, vykonáním potřeby nebo močením do umyvadla dokonce i ve školce jsou šílené a těžko to s manželem zvládáme. Dříve měl problémy i s týráním zvířat, ale teď, když dostal na starost péči o jeho mazlíčky, se jeho vztah ke zvířatům zlepšil. Problémy ve školce se ale nezlepšují a paní ředitelka nás chce vytlačit někam jinam. Setkat se s člověkem se stejnými problémy je strašně povzbuzující. Škoda, že jiné rodiny bydlí tak daleko.“ Komunikační partnerka 8 zatím absolvovala jen krátkodobé skupinové vzdělávání v neziskové organizaci, ale na pobytové setkání s ostatními pěstouny se těší. Bydlí na vesnici a nemá příliš příležitostí se setkávat s maminkami s malými dětmi. Tento pobyt jí umožní získat zkušenosti a známé, kteří mají podobné problémy. Komunikační partnerka 7 sdělila: „Jednu pobytovou akci jsem již absolvovala sama s malým a líbilo se nám. Tentokrát pojedeme všichni, abychom měli společné zážitky.“

Tab. 5: Požadavky na obsah vzdělávání

	citová vazba	zdravověda	psychologický vývoj dítěte, způsob výchovy	kommunikace v rodině	smysly ve výchově	soužití sourozenců	šikana, drogová závislost
KP1		x	x				
KP2			x				
KP3			x				
KP4			x				
KP5				x			x
KP6				x			x
KP7					x		
KP8	x						
KP9	x		x			x	
KP 10			x				
KP 11		x	x				
KP 12				x		x	x

Zdroj: vlastní výzkum

Všichni pěstouni v evidenci mají zájem o vzdělávání v oblasti psychologického vývoje dítěte a způsobu výchovy dítěte. Komunikační partnerka 1 uvedla: „*Malá ani nevěděla, že se spí v postýlce, vůbec mi v ní nechtěla zůstat. Musela jsem si ji vzít k sobě. Když k nám přišel někdo na návštěvu, nejraději se schovala pod postel nebo pod skříň. Byla tak drobná a malá, že se tam vešla. Taky měla období, že chtěla s každým odejít. Teď se ráda předvádí a učí novým věcem. Je moc šikovná. Ve srovnání s mým vnukem, který je stejně starý, si dokáže v mnohých věcech lépe poradit. Budu mít problém jí někomu předat. Stálo mi to hodně úsilí ji vypiplat.*“ Komunikační partnerka 2 řekla: „*Malička se narodila předčasně. Hodně plakala. Měla jsem stálou obavu, jestli jsem něco nazanedbala. Pořád jsem hledala na internetu nové informace, ale je mnohem lepší, pokud vám problematiku někdo vysvětluje a vy se můžete ptát.*“ Další pěstounka v evidenci, komunikační partnerka 3 byla překvapena, že dítě téměř ve 2 letech se neumí napít z hrnečku a nereaguje na oslovení a jednoduché slovní pokyny. „*První měsíc jsem byla zoufalá, ale teď se mluvení rychle upravuje. Prvním slovem reagoval na psa.*“ Zkušenosti komunikační partnerky 4 jsou také v souvislosti s vývojem

miminka, které si převzala ve věku několika dnů. Říká: „Malou jsem si přivezla domů z porodnice jako svoje vlastní miminko. Vychází se dle lékařů dobře. Určitě je ideální, že od začátku měla možnost být vychovávána v rodině. Ve srovnání s předchozími dětmi je to pro mě i pro ni ideální situace.“

U dlouhodobých pěstounů vzdělávání na téma Psychologický vývoj dítěte, označili jako výběrové téma 3 pěstouni z osmi. Jedná se o pěstouny, kteří s dětmi řeší jejich zdravotní problémy (KP 11) nebo psychické, popř. výchovné (KP 9, KP 10). Komunikační partnerka 9 sdělila: „S nejstarší mám problémy. Řeším to s psychologem, ale nesouhlasím s ním ve způsobu výchovy. Byla jsem přísná i na svoje děti a teď to mám změnit. Holka mi lajdačí, lže a chodí za školu. Nejrady bych jí nařezala, ale psychologka mi radí, ať to nedělám. Uvažuji o změně doprovázející organizace, ale hlavně se bojím o dítě. Je jí teprve 8 let.“

Pěstouni, komunikační partneři 12, 5, 6, kteří mají v péči děti náctileté, zajímá hlavně téma šikany a drogové závislosti. Zájem projeví tři dlouhodobí pěstouni z osmi a jedná se o všechny, kteří se starají o děti romské menšiny. Příbuzenská pěstounka, komunikační partnerka 5, uvedla: „Kluk mi přišel ze školy a tvrdil mi, že ho ve škole šikanovali. Chodí na učňák a učí se na kuchaře. Ostatní spolužáci mu naplivali do polévky a nutili ho, aby to snědl. Od té doby chodí jíst domů.“ Druhý příbuzenský pěstoun, komunikační partner 6, uvedl: „Měli jsme dvě děti. Obě dostaly, co chtěly. Kluk má celkem 5 dětí. Bydlí kousek od nás v Azylovém domě. Má problémy s alkoholem, drogami, je agresivní. Jeho manželka se léčila na psychiatrii, je taky závislá. Chceme, aby děti byly v pořádku. Snažíme se jim věnovat, dobře hrají fotbal. Nechceme, aby dopadly jako jejich otec.“ Problémy s citovou vazbou řeší dlouhodobé pěstounky, komunikační partnerka 8 a komunikační partnerka 9. Dítě si přebíraly z ústavní péče. Pěstounce, komunikační partnerce 9, bylo sděleno, že se jedná o dítě týrané. Uvádí: „Chtěli jsme k synům nějakou sourozeneckou skupinu, protože bydlíme na samotě a v domě máme dost místa. Vůbec nám nevadí, že je chlapec vietnamské národnosti, problém je v tom, že má problémy s našimi vlastními dětmi. Chce na sebe vždy upoutat pozornost. Nerespektuje žádné zákazy. Bylo by mnohem jednodušší, kdyby vyrůstal v rodině jako jedináček. Vždy, když je se mnou sám, je mnohem hodnější.“ Komunikační partnerka 7 si převzala dítě, kterému byl více než rok. Musela přerušit podnikání, protože dítě k ní bylo celý den přitisknuté. Chovala se k němu ze začátku

spíše instinktivně, ale vzdělávání pro ni bylo nezbytné. Zaujala ji schopnost vnímání světa pomocí smyslů dle Montessori materiálů.“

Tab. 6: Potřebnost služeb doprovázející organizace pro pěstouna

	potřebné	spíše potřebné	neutrální	nepotřebné
KP1	x			
KP2	x			
KP3	x			
KP4		x		
KP5		x		
KP6		x		
KP7	x			
KP8	x			
KP 9	x			
KP10		x		
KP 11		x		
KP 12			x	

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka vytváří představu, jaký význam má doprovázející organizace pro pěstouny. 10 pěstounů ve výzkumném souboru má uzavřenou dohodu s organizací Prevent 99 z.ú., 1 pěstoun s organizací Dobrá rodina, o.p.s. a 1 s Arkádou – sociálně psychologickým centrem, o.s. Písek. Pěstouni v evidenci vyjádřili potřebnost komunikace s někým, kdo jim může pomoci a je jim k dispozici téměř 24 hodin denně. Hlavně u pěstounů v evidenci, kteří si přebírali dítě již v porodnici, je potřeba intenzivní komunikace. Komunikační partnerka 2 uvedla: „*Malou jsem si převzala, když jí byly necelé dva měsíce. Narodila se nedonošená a matka měla syfilidu. Do té doby jsem se s tím nesešla. Proplakala mi celé noci. Také mléko, které mi bylo doporučeno, jí nechutnalo a stále mi zvracela. Byla jsem zoufalá. Bylo to již moje třetí dítě v pěstounské péči. Myslela jsem, že už vše zvládnou. Moje děti měly klasickou porodní váhu kolem 3,5 kg. U malé mi připadalo, že držím panenku.*“ Komunikační partnerka 1, která má momentálně v péči 2letou holčičku, uvedla. „*Každé dítě je jiné a přichází z jiného prostředí. Navázat vztah s dítětem je někdy hodně složité. Po příchodu dítěte do*

rodiny se snažím být co nejvíce jen s ním. Každá návštěva je pro něj šok. Můžu to přirovnat k „šestinedělí“ - období pro matku a dítě. Komunikuji v té době jen s rodinou, sociální pracovníci, pediatrem. Sociální pracovník doprovázející organizace je jako přítel na telefonu.“ Pěstounka v evidenci, komunikační partnerka 4, uvedla: „Holčičku jsem si brala z porodnice. Měla jsem to štěstí, že jsem věděla o biologické matce a důvodech, proč chtěla dát dítě k osvojení. Maminka chodila pravidelně k doktorovi a malá se narodila v pořádku. Nejednalo se o žádnou feťáčku, tak byl pro nás začátek jednodušší. Nedovedu si představit, až ji budu předávat někomu jinému. Vždy potřebuji podpořit někým z doprovodné organizace.“ Komunikační partnerka 3 potřebovala doprovázející organizaci hlavně po přijetí dítěte do rodiny. „Chlapeček nereagoval a měla jsem starosti, že může jít o nějakou smyslovou nedostatečnost. Naštěstí se tento problém nepotvrdil“. Komunikační partneri 5 a 6 označili služby doprovázející organizace jako spíše potřebné. Komunikační partnerka 5 uvedla: „Vychovávám svoje vnoučata, když se na ně jejich matka vykašlala. Občas se tu objeví, ale děti jsou z toho vždycky našťvané. Nikdy jim nic nepřiveze, jen se vždycky pohádáme. S vnoučaty mám taky někdy starost, ale když se objevily problémy ve škole, tak nám doprovázející organizace doporučila nízkopráh na doučování. Nejdřív jsem si nebyla jistá, zda je to pro ně vhodné, ale vysvětlili mi, co nabízí, a teď jsem ráda, že jsem souhlasila. Děti jsou tam téměř pořád. Tancují tam, mají kapelu. Jsem ráda, že neběhají po ulicích. Taky už všemu nerozumím, tak se tam vždycky zeptám a oni jsou ochotný. Máme to kousek od domu.“ Dlouhodobí pěstouni, kteří svoji činnost vykonávají již řadu let, nejsou spokojeni s intenzitou docházení do rodiny v dvouměsíčním odstupu. Komunikační partnerka 12 sdělila: „Nemám radost z toho, že se mi do rodiny každé 2 měsíce přijde někdo podívat z doprovázející organizace. Po těch letech bych to už odbourala. Když jsem jim to řekla, dohodli jsme se, že si holky do organizace doběhnou samy. Jsem ráda, vždyť jde hlavně o děti, a jak to máme doma uklizené, není podstatné.“ Komunikační partnerka 11, která má již dlouhodobé zkušenosti z Klokánku uvedla: „Nevadí mi, že se k nám sociální pracovníce přijde podívat. Mám u sebe tři sourozence ve věku, kdy dochází do základní a speciální školy. Někdy mi mezi řečí poradí i s problémy se školou, nějaké kroužky, letní tábory. Mají znalosti o aktivitách ve městě. Možná bych se jinak o nich ani nedozvěděla. Už nejsem nejmladší a děti mi odčerpávají hodně energie, ale jsem za ně vděčná.“ Nepotřebnost doprovázející organizace nevyjádřil nikdo z pěstounů na přechodnou dobu ani z pěstounů pečujících. Komunikační partnerky 7, 8, 9 uvedly, že doprovodná organizace je pro ně stále ještě

potřebná. Partnerka 9 sdělila: „Chlapec mi dělá stále starosti, několikrát do týdne řeším problémy ve školce, že něco zničil, špatně se choval, někomu ubližoval. Jsem ráda, že sociální pracovníce mě vyslechnou a snažíme se najít řešení. Manžel už nemá náladu, mě poslouchat a utěšovat. Nechci, aby mě vlastní děti viděly nešťastnou. Pak se vztahy mezi nimi ještě zhoršují.“

Tab. 7: Vztah pěstouna ke klíčovému pracovníkovi doprovázející organizace

vztah ke klíčovému pracovníkovi	KP 1	KP 2	KP 3	KP 4	KP 5	KP 6	KP 7	KP 8	KP 9	KP 10	KP 11	KP 12
důvěřivý		x		x	x	x	x	x	x			
korektní	x		x								x	x
ambivalentní										x		
žádný, nepotřebují ho												

Zdroj: Vlastní výzkum

Tato část obsahuje zjištění, jaký je vztah pěstouna k doprovázející organizaci a jaký stupeň důležitosti má konkrétní sociální pracovník, který zajišťuje komunikaci za doprovázející organizaci přímo s pěstounem. Z údajů v tabulce je patrné, že žádný pěstoun nehodnotí klíčového pracovníka jako osobu, kterou nepotřebuje ke své činnosti. Naopak, bylo zjištěno, že více jak polovina pěstounů důvěřuje klíčovému pracovníkovi doprovázející organizace a jedna třetina hodnotí vzájemný vztah jako korektní. Ambivalentní postoj zaujala komunikační partnerka 10, která sdělila: „Se sociální pracovníci doprovázející organizace jsme se neshodly na způsobu výchovy dětí. U nejstaršího dítěte se objevily problémy ve škole s krádežemi. Doporučili mi psychologku, která mi vůbec nevyhovovala. Našla jsem si jinou, která mi rozumí.“ Komunikační partnerka 7 sdělila: „Vybrala jsem si organizaci, která funguje v jiném městě. Měla jsem s nimi již dobrou zkušenost přes sociální pracovníci v souvislosti s osvojením prvního dítěte. Jsem s nimi moc spokojená.“ Komunikační partnerka 2 řekla: „Pracovnice doprovázející organizace mi pomáhala s vyřizováním žádosti o pěstounskou péči. Byla jsem s ní spokojená, každá neumí tak poradit. Teď uvažuji o změně. Mám v péči dítě, které se musí dopravovat pravidelně k lékaři. Požádala jsem sociální pracovníci, aby

mně s dopravou pomohli. Ráno už nemám sílu řídit auto ještě 70 km do Budějovic. Organizace má sídlo v Praze a v Jižních Čechách, bohužel nemají žádnou pobočku. Nedokázali mně pomoci. Uvažuji o změně, ale se vzděláváním jsem moc spokojená, nabízí zajímavá témata.“ Komunikační partnerka 1 a komunikační partnerka 12 mají ke klíčovému pracovníkovi korektní postoj: Komunikační partnerka 12 sdělila: *„Sociální pracovníce neziskové organizace jsou milé a ochotné pomoci, ale jsou mladší než já. Snažím se čerpat z vlastní zkušenosti.“* Téměř shodně se vyjádřila pěstounka v evidenci, komunikační partnerka 1. Ta dodala: *„Chtěla jsem se zúčastnit vzdělávání od jiné organizace, ale moje doprovázející organizace mi ho nechtěla proplatit. Pokud to nepůjde jinak, budu si ho muset zaplatit sama. Jednalo se o problematiku týraných dětí.“* Komunikační partnerka 3 si poslední dítě přivezla z ústavu ve 2 letech. *„Moje sociální pracovníce mě měla často na telefonu, protože jsem se potřebovala s někým poradit. Byla to již druhá pracovníce, se kterou jsem spolupracovala. Obě mají moji důvěru. Pro mě je nedůležitější v začátku a konci pěstounské péče. To je mi nejhůř.“* Komunikační partnerka 4 má dobrou zkušenost s klíčovou pracovnící při asistovaném kontaktu s matkou. *„Nedokážu pochopit, že matka dá dítě k adopci a pak se k němu zase přihlásí. Měla jsem k matce ze začátku nepřátelský postoj, se kterým mi klíčová pracovníce pomohla se vypořádat. Musím myslet hlavně na dítě a jeho budoucnost. Možná bych mu přála zodpovědnější matku, ale nemohu nic víc, jen se o něj co nejlépe dočasně starat.“* Komunikační partneri 5 a 6 mají klíčového pracovníka jako asistenta v situacích, kdy už neví, jak správně zareagovat na chování svých vnoučat, které jim byly svěřeny do péče. Komunikační partnerka 5 sdělila, že vnoučata jsou již na střední škole, občas se stane, že mají příliš neomluvených hodin nebo chtějí se školou skončit. *„Vnuk tvrdí, že stejně práci nenajde, že je cikán, tak proč by měl chodit do školy. Když to pak řeknu v neziskovce, tak si s ním pracovníce promluví a zase to chvíli funguje. S holkou poslední dobou nemám problém. Snad už dostala rozum.“* Komunikační partner 6 řekl: *„Ve škole měli připomínky ke klukovi, že mu nejde angličtina. Řekl jsem to sociální pracovníci a hned mi poslala studentku na doučování.“* Komunikační partnerka 8 klíčového pracovníka chválí: *„Jsem ráda, že mám někoho, s kým se mohu poradit. Dítě je u nás již několik měsíců, ale někdy si s ním nevím rady. Mám ještě jedno dítě osvojené a někdy kluci spolu vychází dobře, ale někdy žárlí a jsou na sebe zlí.“* Podobné zkušenosti se sourozeneckou rivalitou má i komunikační partnerka 9. *„Někdy mám pocit, že situaci s dětmi nezvládnou a konzultuji svoje výchovné reakce se sociální pracovníci. Chlapec v pěstounské péči je sice nejmladší, ale zdá se, že ovládá celou*

rodinu. Jeho reakce jsou stále těžko odhadnutelné. Spolupracuji s psychologem, ale je to dlouhodobá záležitost a vlastní děti zanedbávám, protože již nemám tolik sil. Manžel je bohužel často mimo domov, tak jsem na vše až příliš sama.“ Komunikační partnerka 11 má v péči sourozeneckou skupinu: „Se sociální pracovníci řeším hlavně zdravotní problémy dětí, školní prospěch a mimoškolní aktivity. Jsem již v důchodu a už nemám o všem takový přehled. Miluju svoje dětičky, ale už nejsem žádná mladice. Sociální pracovníce mi se vším poradí, nebo když neví, zjistí a zavolá. Pokud by se se mnou něco stalo, o děti se postará syn. Starší děvče nikdy nebude moci fungovat samostatně, protože je postižená.“

Tab. 8: Překážky v čerpání finančních nároků pěstounů

komunikační partner	legislativní překážky	problém s biologickými rodiči	omezený nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte	není nárok na příspěvek při převzetí dítěte	dlouhodobé onemocnění pěstouna v evidenci
KP1			X	X	X
KP2			X	X	
KP3			X	X	
KP4			X	X	
KP5	X				
KP6	X				
KP7		X			
KP8	X				
KP9					
KP10	X				
KP11					
KP12	X				

Zdroj: Vlastní výzkum

Tato oblast zahrnuje zkušenosti pěstounů s legislativou, která řeší jejich hmotné zabezpečení. Z výsledků rozhovoru je patrné, že největší překážkou zajištění pěstounské péče je složitá administrativa před rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče. Nárok na dávky pěstounské péče vzniká pěstounovi a svěřenému

dítěti dnem vykonatelnosti rozhodnutí, pokud rozsudku soudu nepředcházelo rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do předpěstounské péče nebo předběžné opatření soudu o dočasném svěřeni dítěte do péče osoby, která má zájem se stát pěstounem. Tento problém uvedli jen osoby pečující.

Komunikační partnerka 5, babička, uvedla: *„Děti bydlely u nás v bytě i před jejich svěřením do pěstounské péče tři roky. Rodiče se o děti nezajímali, nenavštěvovali je. Ani za ně nic neplatili. Všechno jsme dávali ze své kapsy.“* Kratší doba pro svěřeni do příbuzenské pěstounské péče byla u komunikačního partnera 6, dědečka. *„Situace v rodině syna, který má nyní pět dětí, vyžadovala okamžitou pomoc.“* Dva chlapci byli svěřeni do pěstounské péče, která má přednost před péčí ústavní. *„Předběžné opatření na děti soud vydal už v červenci, ale až od listopadu jsme měli nárok na dávky pěstouna a pro děti.“* Komunikační partnerka 8 uvedla: *„Měli jsme velké štěstí, protože soud nařídil malému ústavní výchovu na 1 rok a ta vypršela. Matčino bydlení bylo stále katastrofální a další záležitosti taky matka neřešila, takže nám soud malého svěřil. Matka se o dítě zajímá a posílá mu dopisy, ale stále je nezaměstnaná a bez pravidelných příjmů. Stejně je to s otcem.“* Komunikační partnerka 7 také měla také jinou představu o vyřizování pěstounské péče. *„Máme prvního syna osvojeného a chtěli jsme si osvojit ještě jedno dítě, aby měl sourozence. Bohužel dva roky jsme čekali marně. Nechtěli jsme, aby dítě mělo stálé kontakty na původní rodinu. Po této době marného čekání jsme přistoupili na možnost pěstounské péče. Malého jsme si oblíbili na první pohled a chtěli jsme mu pomoci. Dítě jsme si přivezli v srpnu, ale řízení se protáhlo až do října, protože nebyl znám pobyt matky a opakovaně se zkoumalo, zda se matka o dítě nemůže starat sama, protože byla hospitalizována v psychiatrické léčebně, nemohla se o něj postarat. Byli jsme rádi, protože malý si na nás už zvyknul a stále se mě držel jako klíště. Z důvodu intenzivní péče o něj jsem přerušila podnikání a manžel nás musel živit. První dávky jsme dostali až v listopadu.“* Komunikační partnerka 10 uvedla, že 3 děti měla ve výchově svěřeny již od roku 2013, ale až v září 2015 jí byly svěřeny do pěstounské péče. *„Živili jsme je z mého invalidního důchodu a z platu přítele. Bylo to hodně náročné, ale zvládli jsme to.“* Komunikační partnerka 12 uvedla, že zdoluhavý postup soudů zná. Jednu z děvčat přijali do péče v prosinci 2000, ale až v září dalšího roku jí získali do pěstounské péče. *„Naštěstí manžel vždy vydělával a já jsem nebyla závislá na dávkách od státu. Chtěla jsem mít vždy velkou rodinu a hned, jak jsme děti získali, měly příjmení po nás. Ted' mám spíš obavy, co bude se mnou. Děti z rodiny*

odešly, a až poslední dvě dostudují, už si žádné dítě do péče nevezmu. Kdo přijme do práce ženskou před důchodem, která se starala celý život o děti?“

Pěstouni v evidenci mají jiný problém. Při převzetí dítěte do pěstounské péče nemají nárok na příspěvek při převzetí dítěte. V rámci roku si průměrně přebírají dvě děti. Pro každé dítě připravují vybavičku a další prostory a zařízení podle věku dítěte. Při předání dítěte jdou osobní věci s ním. Zvláště u miminek jsou vstupní náklady poměrně vysoké. Komunikační partnerka 1 uvedla částku kolem 30 000,- Kč. Komunikační partnerka 2, která si přebírala nedonošené miminko z porodnice, mimo vybavičky ještě uvedla: *„Musíme zajistit kontakt dítěte s biologickými rodiči, náklady na jídlo. Nyní dávám jen za mléko 1 400 Kč měsíčně.“* Podobně reagovala další pěstounka v evidenci, komunikační partnerka 3, která si domů také přivezla miminko. *„Mléko, cvičení s dítětem, kontroly u lékaře atd. jsou náročné nejen finančně, ale i časově. Ještě, že malá tak prospívá, je to taková odměna za všechno to snažení. Těším se, až začne žvatlat a lézt. Předávání dítěte dlouhodobým pěstounům nebo zpět do rodiny je pro mě strašně stresující. O malou se chce starat její maminka, která ji původně chtěla dát k adopci. Moc jim přeju, aby to dobře dopadlo. Malou jsem vypiplala, a pokud by se o ni nestarali a dozvěděla bych se o tom, těžko bych to zvládla. Snad bych uvažovala, že se stanu dlouhodobým pěstounem. Ještě, že se mnou je vždy pracovnice z doprovodné organizace. Projdeme si postup a před dítětem nebrečím. Doma ale bulím.“* Další problém, se kterým se pěstouni v evidenci setkávají, je nevyplacení příspěvku na potřeby dítěte za měsíc, ve kterém je již dítě svěřeno do péče dlouhodobého pěstouna. Pro nárok nového pěstouna stačí jen přiznání nároku poslední den v měsíci. Komunikační partnerka 3 uvádí: *„Stalo se mi opakovaně, že jsem předávala dítě dlouhodobým pěstounům koncem měsíce. Jim vznikl nárok na příspěvek při převzetí dítěte a ještě příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Já jsem ten měsíc dostala jen odměnu pěstouna. Podobný problém je s rodičovským příspěvkem. Můžeme si o něj požádat, ale dle sociálních pracovníků bychom měli čerpání nechat pro někoho, kdo se bude o dítě starat dlouhodobě. Pokud mi dítě dají z rodiny, která je zanedbávala, a já ho naučím se smát, chodit, mluvit, tak nevím, proč bych ho nemohla využívat. Pořád se všichni snaží dostat dítě zpět do rodiny, ale já si někdy vůbec nemyslím, že je to v zájmu dítěte.“* Komunikační partnerka 1 uvedla svou zkušenost s dlouhodobou nemocí. *„Po předposledním dítěti jsem trpěla na bolesti a mravenčení v rukou.. Bylo mi sděleno, že mám jít na operaci karpálních tunelů. Právě jsem v té době předala dítě a měla*

pracovní neschopnost. Tento problém jsem sdělila na krajském úřadě, kde jsem vedena v evidenci. Bylo mi nepříjemným způsobem sděleno, že musím ukončit svoji činnost. Byla jsem překvapená, protože výkon pěstounské činnosti je obdoba závislé pracovní činnosti a je z něj odváděno sociální a zdravotní pojištění. Došla jsem na úřad práce a informovala se, jestli se nemám evidovat jako uchazečka o zaměstnání. Domů mi bylo doručeno rozhodnutí, že jsem z evidence vyřazena, ale následovalo další rozhodnutí, které to předchozí rušilo. Byla jsem nemocná asi 6 týdnů. Po předání dítěte mám možnost požádat o vytvoření časové rezervy na zvládnutí ztráty, kterou jsem prožila při předání dítěte. Byla jsem reakcí krajského úřadu překvapená, ale možná jsem byla první, která řešila problém s nemocí.“

4.2 Analýza stavu zákonných nároků

Pro ilustraci jsem vytvořila jednoduchý modelový příklad porovnání nároku na hmotné zabezpečení pěstouna a dítěte u osoby v evidenci / pečujícího pěstouna. Do pěstounské péče jim bylo svěřeno 3leté dítě, bez zdravotního postižení.

Tab. 10: Srovnání příjmů osoby pečující a osoby v evidenci

dávka	osoba v evidenci (Kč)	osoba pečující (Kč)
odměna pěstouna	20 000,-	8 000,-
příspěvek na úhradu potřeb dítěte	4 500,-	4 500,-
příspěvek při převzetí dítěte	0	8 000,-
příspěvek na zakoupení motorového vozidla	0	od 3 dětí v PP
příspěvek při ukončení PP	0	0
přídavek na dítě	dle příjmů v rodině do 2,4 ŽM 500,-	dle příjmů v rodině do 2,4 ŽM 500,-

porodné	dle příjmů v rodině, první nebo druhé dítě	dle příjmů v rodině, první nebo druhé dítě
PPvM RP	nároky jako u jiných rodičů dle zákona o nemocenském pojištění a zákona o SSP	nároky jako u jiných rodičů dle zákona o nemocenském pojištění a zákona o SSP
celkem	24 500,- Kč (pouze pěstounské dávky)	20 500,- Kč (pouze pěstounské dávky)

Jako pěstounská péče se pro účely dávek pěstounské péče posuzuje péče o dítě poskytovaná osobou v evidenci nebo osobou pečující. Při společné péči manželů se dávka pěstounské péče poskytuje jen jednomu z nich určenému na dohody (Vyskočil, 2014). Nárok na výplatu dávky pěstounské péče vzniká na základě vykonatelnosti rozhodnutí soudu a podání žádosti na příslušném úřadu práce. Výše odměny pěstouna je stanovena dle ZOSPOD. Nárok na ni má jak osoba pečující, tak osoba v evidenci a celková částka je vypočtena v závislosti na počtu dětí v pěstounské péči. Největší rozdíl je v nároku osoby pečující o jedno dítě, kdy odměna je ve výši 8 000,- Kč, kdežto u osoby v evidenci je základní výše měsíční odměny na jedno dítě ve výši 20 000,- Kč. Jedná se o hrubý příjem, ze kterého se odečte zdravotní, sociální pojištění a záloha na daň z příjmů. Takto upravená mzda je vyplacena pěstounovi (čistá mzda).

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte je vyplácen osobě v evidenci i osobě pečující a jeho výše je odvislá od věku dítěte v závislosti na jeho zdravotním stavu (stupni závislosti dle zákona č 108/2006 Sb., o sociálních službách).

Příspěvek při převzetí dítěte je vyplácen jen dlouhodobým pěstounům. Stejně tak příspěvek na zakoupení nebo opravu motorového vozidla je určen pouze pro pěstouny, kteří mají v péči tři a více dětí. Příspěvek při ukončení pěstounské péče dostává jedinec (dítě), který byl v době dosažení zletilosti v pěstounské péči. Není to tedy dávka pro pěstouna.

Dávky státní sociální podpory (přídavek na dítě, porodné) mohou využívat oba typy pěstounů, ale jsou to dávky testované, závislé na příjmu rodiny. Na rodičovský příspěvek (RP) mají nárok všichni pěstouni, ale někteří pěstouni v evidenci dávky nečerpají s ohledem na maximální částku na dítě a předpoklad, že dítě bude předáno do péče dlouhodobého pěstouna.

Peněžitou pomoc v mateřství (PPvM) může čerpat pěstoun v evidenci i pěstoun pečující, ale je nutno splnit podmínky stanovené zákonem o nemocenského pojištění (zákon č. 187/2006 Sb., 2006).

4.3 Výsledky výzkumu vzhledem k výzkumné otázce

Před zahájením výzkumu byly stanoveny výzkumné otázky:

1. *V čem se liší vzdělávací potřeby osob v evidenci a pěstounů pečujících?*

Odpovědi na otázku hodnotily vnímání povinného vzdělávání pěstounů. Všechny OvE vnímají povinné vzdělávání jako potřebné. U osob pečujících tato odpověď zazněla 2x. Zájem o vzdělávání mají tři pěstouni a stejný počet pěstounů dlouhodobých vzdělávání považuje za povinnost stanovenou zákonem. OvE dávají přednost individuálnímu nebo skupinovému vzdělávání v rozsahu 1 den. Víkendové vzdělávání upřednostňují dlouhodobí pěstouni bez zdravotního omezení a s delší dobou péče o děti. Výzkum mapoval vzdělávací okruhy, o které mají pěstouni zvýšený zájem. Vzdělávání na téma Psychologický vývoj dítěte a způsob výchovy dítěte upřednostňují všechny osoby v evidenci. Osoby pečující mají zájem i o další témata, která se odvíjí v závislosti na aktuálně řešených problémech v rodině, na délce trvání pěstounské péče, zdravotním stavu dítěte.

2. *Jaké jsou rozdíly v hodnocení spolupráce mezi doprovázející organizací a pečující osobou a doprovázející organizací a osobou v evidenci?*

Všichni pěstouni hodnotí spolupráci jako potřebnou. Vyšší intenzitu spolupráce vyžadují pěstouni v evidenci při přijímání nového dítěte do rodiny s problémovou diagnózou a při předávání dítěte do další rodiny. Výběr doprovázející organizace ovlivňují i konkrétní klíčoví pracovníci, s kterými měli pěstouni dobrou zkušenost.

3. *V jakých případech je materiální a finanční zabezpečení pěstounů dle platné legislativy nevyhovující?*

Odpovědi vytvořily okruhy rozdílných problémových oblastí, které řeší pěstoun v evidenci a pěstoun pečující. Pěstouni v evidenci požadují nárok i na příspěvek při převzetí dítěte do rodiny a odůvodňují to vysokými počátečními náklady. Připomínky mají i k legislativní úpravě příspěvku na úhradu potřeb dítěte. Legislativní nedostatek vnímají i při dlouhodobé pracovní neschopnosti pěstouna v evidenci. Pěstouni pečující spatřují hlavní problém v rychlosti rozhodování soudů o svěřeni dítěte do pěstounské péče. Okolnosti často zhoršuje i nepřehlednost pobytu biologických rodičů a jejich neochota situaci dítěte řešit. Finanční zabezpečení je jim hrazeno na základě žádosti na místně příslušném úřadu práce po předložení pravomocného rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do péče.

Tab. 11: Rozdíly při výkonu pěstounské péče vyplývající z výzkumu

Osoby v evidenci	Pečující osoby
potřeba povinného vzdělání	vzdělávání není vždy potřebou
náročnost přípravy na všechny krizové situace	záleží na zdravotních a sociálních problémech dítěte, délce pobytu v rodině
preferenze individuálního vzdělávání	preferenze pobytového způsobu vzdělávání za účelem vzájemného sdílení problémů, relaxace, získání zkušeností, navázání kontaktů
okamžitá potřeba získat informace	témata vzdělávání je možno více plánovat v souvislosti s péčí o stejné dítě
hlavní téma vzdělávání – psychologický vývoj dítěte a jeho výchova (dáno potřebou nových přístupů)	hlavní téma vzdělávání závisí na aktuální situaci v rodině, délce pobytu dítěte v rodině
potřebnost služeb doprovodné organizace a klíčových pracovníků (krizový institut)	vztah k doprovodné organizaci se vytváří postupně a jako potřebný byl vyhodnocen u pěstounů s krátkou dobou trvání činnosti
není nárok na příspěvek při převzetí dítěte	vztah ke klíčovému pracovníkovi je zachován v různé intenzitě
dítě umísťováno v rámci předběžného opatření	je nárok na příspěvek při převzetí dítěte
	různě náročné procesní postupy před umístěním dítěte do pěstounské péče

Zdroj: Vlastní výzkum

5 Diskuze

Hlavním cílem diplomové práce bylo identifikovat rozdíly při výkonu pěstounské péče osobou v evidenci a osobou pečující. Hlavní cíl byl dále specifikován v dílčích cílech, které měly zmapovat nejčastější vzdělávací potřeby osob v evidenci a osob pečujících, zjistit, jaký význam přisuzují jednotlivé skupiny pěstounů doprovázející organizaci, a v neposlední řadě poukázat na materiální požadavky osob pečujících a osob v evidenci. Pro dosažení cíle byly definovány tři výzkumné otázky: *„V čem se liší vzdělávací potřeby osob v evidenci a pěstounů pečujících? Jaké jsou rozdíly v hodnocení spolupráce mezi doprovázející organizací a pečující osobou a mezi doprovázející organizací a osobou v evidenci? V jakých případech je materiální a finanční zabezpečení dle platné legislativy nevyhovující?“*

Pro získání potřebných dat byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, která umožnila hlubší proniknutí do sledovaného problému. Komunikace s komunikačními partnery probíhala v jejich přirozeném prostředí. Pro terénní sběr dat byl použit polostrukturovaný rozhovor. Data byla zpracována metodou vytváření trsů.

Výzkumný soubor tvořilo 12 komunikačních partnerů, kteří tuto činnost vykonávali nejméně jeden rok a kteří pečovali celkem o 19 dětí. Jednalo se o 4 pěstouny v evidenci, kteří měli aktuálně v péči po jednom dítěti, a osm pěstounů pečujících, kteří se starali v době výzkumu o 1 až 3 děti. Komunikační partnery tvořilo jedenáct žen a jeden muž ve věku 39–63 let.

Prvotní dotazy rozhovoru byly identifikační. Zjišťovaly věk, pohlaví, vzdělání a délku doby výkonu pěstounské péče komunikačního partnera. Další otázky byly zaměřeny ve vztahu k cílům výzkumné práce. Otázky byly rozděleny do třech okruhů:

- První okruh otázek se týká vztahu pěstounů k povinnému vzdělávání, obsahu vzdělávání a formy vzdělávání (tab. č. 3,4,5).
- Druhý okruh otázek se týká doprovázející organizace. Jak je pěstouny vnímána potřebnost organizace a jaký je vztah mezi pěstounem a klíčovým pracovníkem (tab. č. 6,7).
- Třetí okruh dotazů je zaměřen na sociální zabezpečení pěstounů a mapuje překážky pro čerpání dávek na dítě a pěstouna (tab. č. 8).

Hlavním cílem výzkumu bylo: „Identifikovat rozdíly při výkonu pěstounské péče osobou v evidenci a osobou pečující.“

Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, která je legislativně upravena v OZ a ZOSPOD (2012) a je státem organizovaná a kontrolovaná.

Osoby vykonávající pěstounskou péči lze rozdělit na:

- Osoby v evidenci (pěstouni na přechodnou dobu) OvE - dítě je svěřeno do péče pěstouna maximálně na jeden rok
- Osoby pečující (dlouhodobí pěstouni) OP – péče až do doby zletilosti dítěte nebo po dobu, kdy dítě splňuje podmínku nezaopatřenosti dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

5.1 Diskuze výsledků

5.1.1 Vzdělávací potřeby pěstounů

Dítě je přijímáno do rodiny, která má z historického významu dítě ochraňovat, učit a vzdělávat. V zdravé rodině má fungovat soudržnost a měly by se vytvářet emočně pozitivní vztahy (MPSV, 2013). Dítě má právo být vychovááno biologickými rodiči, se kterými má potřebu vytvořit bezpečné a jisté citové vazby. V případě potřeby dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají (Matějček, 1994). Má-li se dítě zdravě vyvinout a dospět do zralosti a spokojenosti, je důležité, aby byly naplněny jeho základní vývojové potřeby (biologické a psychické), a to v pravou chvíli, vhodným způsobem a s těmi správnými lidmi (Brandejsová, 2015). Dítě, které se ocitá v náhradní rodině, si s sebou přináší svou minulost, zážitky, názory, handicap (Brandejsová, 2015). Důvěra, pocit bezpečí a pouto mezi náhradním rodičem a dítětem může vzniknout jedině tehdy, když náhradní rodič dokáže přijmout dítě takové, jaké je, bez výhrad a se vším, co si s sebou přináší (Bubleová, 2012; Brandejsová, 2015). K tomu, aby byli pěstouni schopni zvládnout situace, které pěstounská péče přináší, přispívá povinné zvyšování kvalifikace a dovedností v oblasti péče o dítě v rozsahu 24 hodin za rok (ZOSPOD, 2012).

Pěstounská péče na přechodnou dobu byla primárně vytvořena jako institut krizový, přechodný, jehož cílem je umožnit biologickým rodičům upravit si poměry a převzít

opět péči o dítě (Bubleová et al., 2014). Osoby v evidenci při přijímání dítěte do rodiny musí rychle zareagovat na požadavky nově přichozího dítěte. Neustálé vzdělávání je pro ně potřebou (Novotná, 2014). Do rodin často přicházejí děti s negativní diagnózou, sociálně zanedbané, bez rozvinuté komunikace odpovídající věku dítěte. Pro pěstouny je velkou úlevou, když si uvědomí, že ještě mohou mnohé ovlivnit a dítěti pomoci. Matějček (1994) uvádí, že chvíle, kdy se dítě ocitá v nevlastní rodině, klade velké požadavky na jeho přizpůsobení. V náročné situaci reaguje často provokativně a u nových pěstounů může vyvolat nevhodnou reakci směřující k nápravě chování dítěte.

U příbuzenské pěstounské péče dítě přechází do pěstounské péče prarodičů nebo jiných příbuzných. Pečující osoba musí poskytovat záruky řádné péče. Jedná se o procesně jednodušší a rychlejší postup a soud dává příbuzenskému vztahu přednost před jinou osobou.

Umístění dítěte v rámci rodiny může trauma změny zmírňovat hlavně v případě, kdy dítě pěstouna zná, má k němu vztah a nebydlí příliš daleko od původního bydliště (J&T, 2014).

I příbuzenští pěstouni jsou ze zákona povinni se vzdělávat, a jak výzkum ukázal, mají o vzdělání zájem. Povinné vzdělávání využívají i pro získávání dalších informací, které jsou pro ně a děti užitečné (další sociální služby, volnočasové aktivity). Vzhledem k tomu, že byli zařazeni do výzkumného souboru prarodiče s nižším stupněm vzdělání, s omezeným přístupem ke komunikačním zdrojům, je tento důvod možno využít ke zlepšení spolupráce a motivaci k pravidelnému setkávání.

Dlouhodobá pěstounská péče zprostředkovaná krajským úřadem je náročnější na prověřovací a procesní postup. Dítě je umístěno s vizí dlouhodobé péče, která je pro osobnostní rozvoj dítěte nejlepší z důvodu stálosti, řádu a smyslu v podnětech (Matějček, 1997).

Osoby pečující, které mají v péči děti s vývojovými problémy, vnímají povinné vzdělávání jako potřebné s ohledem na narovnání skluzu dítěte ve vývoji, odbourání deprivacních příznaků, urychlení adaptace dítěte v rodině, řešení problémů se sourozenci. Souhlasně s nimi Striová (2013) popisuje své zkušenosti s deprivovanými dětmi. *“Přitiskla se v náručí a v tomto náručí strávila u nás celý první týden.”* Stejně tak to bylo i u komunikační partnerky 7. Původně si chtěli dítě osvojit, ale nakonec

přistoupili na pěstounskou péči. Karyn (2013) uvádí, že izolace působí dítěti větší újmu než špatné zacházení. Novorozeneček, kterého se v prvních týdnech a měsících života nikdo nedotýká, může utrpět značnou psychickou újmu a mohou se u něj objevit poruchy chování. Prožitek citové vazby k mateřské bytosti představuje zkušenost, která se stává základem schopnosti dítěte reagovat takto i ve vztahu k dalším lidem (Vágnerová, 2012). Dále Vágnerová (1996) konstatuje, že celkové strádání v oblasti psychosociálních podnětů bez citového kontaktu, verbálního projevu a stimulující interakce neovlivňuje negativně jen psychický vývoj, ale i schopnost adaptace dítěte na prostředí. Při absenci citového uspokojení dítěte může dojít k tzv. substituci, kdy se citově deprimované děti zaměřují na jídlo, hromadění věcí či jiné tělesné potřeby. Dle Freuda je možno hovořit o regresi, fixaci a úrovni orálního stadia, ve kterém dochází k uspokojení potřeby bezpečí (Vágnerová, 2006). To koresponduje s vyjádřením komunikační partnerky 9, která dostala do péče týraného chlapce, ten je nyní v péči psychologa. Má problémy s přejídáním, agresí ke zvířatům, potřebou močení do umyvadla, rozmazáváním výkalů po zdi.

Dlouhodobí pěstouni s celoživotní zkušeností, matky zaopatřených dětí, vnímají povinné vzdělávání skutečně jako povinnost. V případě, že je vývoj dětí v mantinelech normálu, mají pocit, že situaci zvládají. Hlavním přínosem je jim možnost moci se najednou setkat s jinými pěstounkami a prohloubit vzájemné vztahy, které vznikly v minulosti.

Osoby v evidenci dávají přednost vzdělávání individuálnímu nebo krátkodobému skupinovému. Potřebují jednorázově více informací, hlavně při převzetí dítěte do péče nebo někdy, když se objeví nečekaný problém, který ještě neřešili. Oceňují hlavně pružnost organizace reagovat na jejich potřeby. Striová (2013) uvádí, že po příchodu každého dítěte do rodiny si zvykla věnovat právě jemu maximální péči, budovat vztahy a citově ho rozvíjet. A tyto děti postupně vloženou energii vrací. Novotná (2014) uvádí, že osoby v evidenci mají potřebu se vzdělávat, i když se často orientují na krátké časové rozmezí. Stále se objevují nová, pro ně potřebná témata. Hlavně v případech, kdy jsou jim svěřovány do péče děti rozdílného věku, typu postižení a s různými specifickými potřebami.

S ohledem na způsob odměňování jsou pěstouni vlastně státní zaměstnanci, a tak jako každý jiný zaměstnanec by se měli vzdělávat. Otázkou je, zda je povinné vzdělávání v

počtu 24 hodin za rok dostačující či nadbytečné. Školení, která pěstouni podstupují, a informace v nich obsažené se nijak nezkoušejí, neověřují se znalosti, které pěstouni získali. Je jen na pěstounech, zda si něco ze školení „odnesou“ či nikoli a zda využijí informace v praxi. Je možné dle tohoto posoudit, že pěstoun, který chodí na školení z donucení, je horší než pěstoun, který se školení zúčastňuje rád?

Dlouhodobí pěstouni upřednostňují pobytovou formu vzdělávání. Tento způsob vzdělávání kladně hodnotí ti, kteří pečují krátce, tak ti, kteří se pěstounství věnují celoživotně. Cílem není jen získat informace, ale i odpočinout si, nabrat sil, vzájemně se podpořit, najít přítele. Na uplatňování principu partnerské spolupráce pěstounů a pracovníků odborných služeb upozorňuje již Sobotková (2003) a zdůvodňuje to tím, že v pěstounských rodinách se prožívá více zátěžových situací a musí docházet k větší adaptaci rodiny a přijímaných dětí. U komunikačních partnerů, kteří mají další děti, je pobyt hodnocen jako společná akce pro celou rodinu a má funkci stmelující (komunikační partnerka 7). Pěstouni patří do skupiny osob ohrožených syndromem vyhoření. Jako některé z příčin syndromu vyhoření se uvádějí konflikty rolí, přílišná očekávání, vztahové konflikty, příliš vysoká zodpovědnost, dlouhotrvající negativní stres (Zezulová, 2012).

Specifickou skupinu tvoří dlouhodobí pěstouni se zdravotním postižením. Vnímají vhodnost pobytového setkávání, ale zdravotně se nemohou přizpůsobit. Citlivost při nabídce vzdělávání je důležitá. V metodické příručce organizace J&T (2014) je doporučováno projednat způsob vzdělávání s těmito pěstouny osobně a nastítn jim průběh vzdělávání a okruh osob, které kurz navštěvují. Někdy za zdravotními důvody může být i ostych před ostatními (J&T, 2014).

V obsahu vzdělávání upřednostňují osoby v evidenci téma psychologického vývoje dítěte, způsob výchovy a zdravotní vědu. Langmeier et al. (1998) uvádí, že vývoj dítěte neprobíhá samovolně jen na základě vrozených dispozic, ale pokud má být vývoj harmonický, je nutno zajistit vnější uspokojivé prostředí. Čím je dítě menší, tím větší mohou být způsobeny škody v jeho psychickém vývoji. Takové šrámy si pak s sebou dítě nese po celý život. U dlouhodobých pěstounů jsou požadavky na vzdělávání v širším spektru. Aktuální je téma citové vazby, komunikace v rodině, soužití sourozenců. Příbuzenští pěstouni si za svoje téma vybrali problematiku šikany a návykových látek. Požadavky se odvíjejí v závislosti na věku dítěte, délce doby od umístění dítěte do rodiny. Potřeba revidovat nabídku vzdělávání doprovázejících

organizací vzniká i v situaci řešení náhle vzniklých témat v rodině a vznikajících v souvislosti s věkem dítěte a prostředím, kde tráví volný čas. Dětem, které vyrůstají v ústavním prostředí, mohou zcela chybět dovednosti potřebné k vytvoření vazby (Karyn, 2013). Děti bez vazeb mohou krást, lhát o zcela zjevných věcech, chovat se agresivně a mít zkreslenou představu o přátelství (Karyn, 2013). Někdy se nedostatečně zjišťuje názor dětí v rodině na přijetí nového sourozence.

I když s rozhodnutím pěstounů souhlasí, pouze čas ukáže, jak na ně přítomnost dalšího dítěte v rodině působí. Někdy dítě svěřené do pěstounské péče záměrně i nezáměrně vyžaduje takovou míru pozornosti a péče pěstounů, že se vlastní i dříve přijaté děti mohou cítit odsunuty na „*druhou i vzdálenější kolej*“. Narušení dosavadních vztahů v rodině může způsobit nečekané problémy (Poland, Groze 1993; Bláhová, 2012).

5.1.2 Hodnocení spolupráce mezi doprovázející organizací a pečující osobou a mezi doprovázející organizací a osobou v evidenci

Organizace pověřené krajským úřadem k výkonu sociálně-právní ochrany dětí jsou na základě zákona oprávněny uzavírat s osobami pečujícími dohodu o výkonu pěstounské péče která upravuje podrobnosti ohledně práv a povinností při výkonu pěstounské péče (ZOSPOD, 2012; Amalthea, 2015).

Osoby v evidenci vyjádřily většinou potřebnost vazby na doprovázející organizaci hlavně v období, kdy děti přijímají do péče, a v období, kdy je předávají do rodiny nebo do jiné náhradní péče. Striová (2013) přirovnává svůj vztah k nově přijatému dítěti jako vztah dvou milenců, kdy první rok se vše prožívá nejintenzivněji, kdy všechno nedopadne tak ideálně, jako si plánovali, ale společný čas je vzájemně ovlivní.

Další důležitou událostí je nastavení správné koordinace přechodu dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu do přebírající rodiny. Stávající pěstouni by měli mít možnost se na přechod dítěte dostatečně připravit, přiměřeně mu vše vysvětlit, co nejcitlivěji se s dítětem rozloučit a připravit mu jeho osobní věci (Sinclair, 2005; Hlásková, 2015).

Dlouhodobí pěstouni, kteří mají s přijatými dětmi příbuzenský vztah, hodnotí spolupráci s doprovázející organizací jako spíše potřebnou. Motivací ke spolupráci je i nabídka služeb doučování pro děti nebo poskytování informací o možnosti využívání volnočasových nabídek aktivit v nízkoprahovém zařízení. Cíle zakázky s příbuzenskou

rodinou se mohou v průběhu spolupráce měnit. Protože dříve nevyužívali žádné služby, tak nyní nemají zkušenost, co od sociálních pracovníků chtít a očekávat (J&T, 2014).

Další čtyři dlouhodobí pěstouni kladně vyhodnotili potřebnost služeb doprovodné organizace, tři vyjádřili spíše potřebnost a jen jedna pěstounka měla vztah k doprovodné organizaci neutrální. Jednalo se o pěstounku s více jak dvacetiletou zkušeností v oblasti náhradní rodinné péče. Kritika ve vztahu k doprovázející organizaci byla zaměřena obecně na povinnost doprovázející organizace prostřednictvím svých zaměstnanců být minimálně jednou za dva měsíce v osobním styku s osobou pečující nebo osobou v evidenci a s dětmi svěřenými do její péče (ZOSPOD, 2012). Osobně tuto povinnost vnímám pozitivně. Určitě je při této schůzce příležitost si o problémech, které se u dětí vyskytly, se sociálními pracovníky pohovořit. Pokud by nebyl nastaven časový harmonogram, je možné, že by se o začínajících starostech s dítětem nikdo další nedozvěděl a zdánlivá banalita by dala základ pro potíže se závislostmi, záškoláctvím, útěky z domova, krádežemi, atd. Mnohdy rozhovor s lidmi mimo rodinu má na děti větší vliv než neustálé napomínání rodičů. Děti mohou mít své problémy, se kterými se nechtějí svěřit pěstounům, nebo si myslí, že by jim pěstouni nerozuměli. A jelikož klíčového pracovníka z návštěv znají, mohou ho považovat za někoho, kdo by je pochopil a porozuměl jejich starostem. Není to pro ně cizí člověk. Mezi pěstounem a dítětem bývá, především u prarodičů – pěstounů, větší věkový rozdíl a nemusí rozumět problémům současných náctiletých. A pěstouni si zase nemusí myslet, že nějaké impulzy znamenají počáteční problém, a spolu s klíčovým pracovníkem to mohou odhalit. Případně mohou být návštěvy prospěšné tím, že se dozvedí pěstouni nové informace o změnách zákonů, připravovaných školeních, akcích pořádaných pro děti apod.

Dvě třetiny pěstounů důvěřují klíčovému pracovníkovi organizace. U pěstounů v evidenci, kdy dítě od nich přechází do nové rodiny je role klíčového pracovníka hlavně v podpoře pěstounů a v jeho schopnosti reagovat na vzniklé situace (Hlásková, 2015).

Ambivalentní postoj má komunikační partnerka, která se neshodla s pracovníci doprovázející organizace ohledně způsobu výchovy dítěte a následně jí byl doporučen i nevhodný psycholog. V publikaci neziskové organizace Amalthea (2016) je uvedeno, že otevřená komunikace s odborníky také chrání pěstouny a jejich rodinné příslušníky

před nepravdivým obviněním ze strany dítěte. Jestliže pěstoun sdílí s pracovníkem doprovázející organizace informace o problémovém chování dítěte, lze včas najít řešení a vyhnout se vyhocení situace (Amalthea, 2016). Kovařovičová (2016) uvádí, že se někdy dítě chová pro nás nepřijatelným způsobem. V případě, že ho pěstoun poučuje nebo trestá, očekává změnu chování. Dítě to může vnímat jako útok proti němu a svůj obranný postoj posílí. Jako „léčivý“ je hodnocen postoj, který doporučuje zkoušet nové výchovné postupy (Jurajdová, 2015). Vágnerová (2012) uvádí, že od předškolního dítěte se očekává, že se bude řídit běžnými normami a ovládat své chování. Právě v tomto období se mohou projevit dosud nezvládnuté deprivací zkušenosti z dětství. Kompenzace strádání v citové oblasti vede dle Matějčka (1997) k vyhranění několika typů dětské osobnosti s převahou různého stylu obrany.

Dvě pěstounky si cíleně vybraly doprovodnou organizaci z důvodu dobré zkušenosti se sociální pracovníci vybrané doprovázející organizace. V manuálu klíčového pracovníka (2013) se uvádí sedm principů práce klíčového pracovníka. Mezi prvními dvěma jsou uvedeny princip respektu a princip přátelství a důvěry.

Pro dlouhodobé pěstounky s víceletou zkušeností je těžko přijatelný věk sociální pracovníce a její zdánlivá malá životní praxe. Přesto při hodnocení vyhodnotily svůj vztah ke klíčovému pracovníkovi jako korektní. Předejít této situaci lze podle mého názoru vstupním pohovorem pracovníka doprovázející organizace s pěstounem, s kterým má klíčový pracovník pracovat. Někdo se rád obklopuje mladými lidmi a získává modernější pohled na problematiku, jiný žije raději v osvědčených stereotypech a odlišný názor se mu jeví jako nepřijatelný. Tyto okolnosti se při řešení starostí s dítětem mohou hodnotit jako nedůležité, ale problematická komunikace může být začátkem dalších, větších překážek.

Pěstouni – prarodiče vyhodnotili vztah ke klíčovému pracovníkovi jako spolupráci založenou na důvěře. Sociální pracovníce respektuje jejich požadavky a potřeby a umí na ně adekvátně reagovat. Napomáhá zklidnit vztahy v rodině a najít řešení. Tento postup je doporučován metodickou příručkou pro příbuzenské pěstouny (J&T, 2014).

Kritiku vůči doprovázející organizaci vnesly pěstounky v evidenci, které měly zájem o témata pro vzdělávání, která jejich doprovázející organizace nenabízela. Situace v době výzkumu ještě nebyla dořešena a komunikační partnerky sdělily, že si budou muset

vzdělávání hradit z vlastních prostředků. Vypovězení dohody o výkonu pěstounské péče je upraveno v § 47c ZOSPOD (2012).

5.1.3 *Nevyhovující materiální a finanční zabezpečení pěstounů*

Nárok na dávky péče podle ZOSPOD vzniká dnem splnění podmínek stanovených tímto zákonem. Pěstounská péče je státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte a přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.

Do pěstounské péče je dítě svěřováno tehdy, pokud se rodiče o dítě nemohou na přechodnou dobu starat, ale existuje možnost, že si dítě budou moci vzít zpět (J&T, 2013). Speciálním typem pěstounské péče je pěstounská péče na přechodnou dobu. Je určena pro děti, u nichž je zřejmé, že se vrátí zpět do původní rodiny (J&T, 2013). Pěstounská péče na přechodnou dobu je limitována délkou jednoho roku.

- Legislativní nedostatky vnímané osobami v evidenci

Důležitým tématem je pro osoby v evidenci čerpání příspěvku na potřeby dítěte jen jedním z pěstounů v měsíci, kdy je dítě předáváno do jiné rodiny. V § 47f ZOSPOD se uvádí, že příspěvek na úhradu potřeb dítěte se vyplácí osobě pečující. Dále jako nespravedlivé vnímají absenci nároku na příspěvek při převzetí dítěte. Náklady na pořízení základního oblečení, zařízení pokoje a hraček pro přijímané dítě jsou vysoké a často jsou pěstounům předávány děti v různém věku a někdy i s potřebou rehabilitačních pomůcek. Následně jdou s dítětem z rodiny i jeho osobní věci, které má rádo, a je na ně zvyklé. Při každém dítěti začíná pěstoun téměř od nuly. V § 47l ZOSPOD se uvádí, že osoba pečující má nárok na příspěvek při převzetí dítěte.

Dalším tématem je dlouhodobé onemocnění pěstouna v evidenci a možnost čerpání nemocenských dávek. Základní dávkou pro pěstouna je odměna pěstouna. Tuto dávku pobírá osoba v evidenci i osoba pečující (MPSV, 2013). Pro účely daně z příjmů je odměna považována za příjem ze závislé činnosti stejně jako plat nebo mzda. Před výplatou dávky je z odměny odečten povinný odvod na zdravotní a sociální pojištění a záloha na daň z příjmu. Odměna pěstouna se poskytuje i po dobu dočasné pracovní

neschopnosti nebo nařízené karantény pěstouna, nejdéle však do konce kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž dočasná pracovní neschopnost vznikla nebo v němž byla nařízena karanténa. Pokud pracovní neschopnost pokračuje celý další následující měsíc, je poskytováno nemocenské dle zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. V měsíci, kdy dojde k uschopnění pěstouna, náleží za tento měsíc odměna pěstouna v plné výši jako za celý kalendářní měsíc, ačkoliv nárok na dávku trvá pouze po část měsíce (§47p odst. 3 písm. a) ZOSPOD, 2012). Tento způsob zabezpečení pěstounů v době nemoci považuji za výhodný a spíše předpokládám, s ohledem na nízké využívání, že dochází k nepochopení legislativního záměru.

- Legislativní nedostatky vnímané pečujícími osobami

Dlouhodobí pěstouni kritizovali velmi dlouhé období od umístění dítěte v rodině do doby vydání rozhodnutí o svěřením dítěte do pěstounské péče. U dlouhodobých pěstounů byly děti v rodině několik měsíců bez možnosti čerpat hmotné zabezpečení dítěte a odměnu pěstouna. Dle OZ musí dlouhodobý pěstoun skýtat záruku řádné péče, mít bydliště na území ČR a musí souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče. Jedná se o pěstounskou péči zprostředkovanou, která je časově náročná na prověřování a procesní postup. Řízení je zahájeno na základě žádosti o pěstounskou péči. Do rodiny je dítě umístováno s dlouhodobou vizí a pro jeho osobnostní rozvoj jde o nejlepší formu náhradní rodinné péče (Matějček, 2002).

U pěstounské péče nezprostředkované - příbuzenské je proces jednodušší a rychlejší, protože se dítěte ujímá osoba příbuzná nebo dítěti blízká. Komunikační partneři uváděli délku legislativního procesu cca 2 měsíce.

Logicky se nabízí řešení úpravou legislativy tak, že by pěstouni při přijetí dítěte do rodiny mohli být finančně zajištěni alespoň příspěvkem pro úhradu potřeb dítěte. Dítě se v rodině již fyzicky nachází a pěstouni ho finančně zajišťují. Kdyby bylo dítě v ústavu, pro stát by to bylo finančně více zatěžující. Někteří pěstouni s přijetím dítěte do rodiny skončí i se zaměstnáním, a tím dojde ke snížení příjmu v rodině. A také pro přijaté dítě musí nakoupit potřebné věci (oblečení, hygienické potřeby, strava, hračky) a zajistit případnou nutnou zdravotní péči (cestovné, pohonné hmoty, léky) a nemohou čekat 3 měsíce, až jim přijde dávka.

Dalším tématem jsou biologičtí rodiče v soudním řízení, když se čeká, jestli si upraví své osobní a bytové poměry. U některých není znám ani jejich pobyt. Právě v procesu osvojení je častým problémem získání souhlasu k osvojení bez vztahu k určitým osvojitelům po uplynutí šesti týdnů od narození dítěte. Matka je již často na jiném místě a tento pro dítě velmi důležitý úkon z různých důvodů neudělá. Její souhlas přitom může přijmout ten obecní úřad obce s rozšířenou působností, na jehož území se zdržuje. Někdy je pěstounská péče kompromisem. Rodiče nesouhlasí s adopcí a jejich životní situace se nějak pozitivně nemění. Dítě je v nové rodině a nejlepší řešení je nakonec pěstounská péče, kde musí být zachovány vztahy dítěte s rodinou, kterých se někdy pěstouni obávají (Striová, 2013).

Změna legislativy ve vztahu k urychlení umístění dítěte do osvojení či do pěstounské péče by byla velmi vítaná. Pokud se rodič o dítě dlouhodobě nezajímá a dítě je umístěno v ústavu, pak je na místě, aby bylo umístěno do náhradní rodinné péče co nejdříve. Rodiče zpravidla vědí, kde se jejich dítě nachází, a nikdo jim nebrání v tom, aby jej navštěvovali a upravili si poměry tak, aby jej mohli převzít do péče. Jejich nečinností však dítě zůstává v ústavu, kde dochází k nenávratným škodám na lidské duši. Rodiče dostávají opakovaně druhé šance, děti však nikoli.

6 Závěr

Cílem práce bylo identifikovat rozdíly při výkonu pěstounské péče osobou v evidenci a osobou pečující. Zda je pro ně povinné vzdělávání potřebné nebo zda ho vnímají jen jako povinnost. Jaká forma vzdělávání je pro ně vhodnější a jakou oblast vzdělávání upřednostňují. Také byl hodnocen význam doprovodné organizace a význam klíčového pracovníka pro spolupráci s pěstouny. Byly mapovány nedostatky pro materiální a finanční zabezpečení pěstounů. Pro ilustraci byl vytvořen vzorový model nároku na pěstounské dávky při péči o dítě za stejných podmínek osobou pečující a osobou v evidenci.

Byly stanoveny tři výzkumné otázky:

1. V čem se liší vzdělávací potřeby osob v evidenci a pěstounů pečujících?
2. Jaké jsou rozdíly v hodnocení spolupráce mezi doprovázející organizací a pečující osobou a doprovázející organizací a osobou v evidenci?
3. V jakých případech je materiální a finanční zabezpečení pěstounů dle platné legislativy nevyhovující?

Pro získání dat byl použit kvalitativní výzkum, kterého se zúčastnilo 12 komunikačních partnerů. Jednalo se o čtyři pěstouny v evidenci a osm pěstounů pečujících. Ti byli vybráni technikou „snowball sampling“. Pro diplomovou práci byl zvolen kvalitativní výzkum metodou dotazování v rámci polostrukturovaného rozhovoru. Získaná data byla vyhodnocena pomocí metody vytváření trsů.

Z výzkumu vyplynulo 6 trsů, které se ukázaly jako společné ve výpovědích komunikačních partnerů. Jedná se o následující trsy: vztah pěstounů k povinnému vzdělávání; vhodnost formy vzdělávání; požadavky na obsah vzdělávání; potřebnost služeb doprovázející organizace pro pěstouna; vztah pěstouna ke klíčovému pracovníkovi doprovázející organizace; překážky v čerpání finančních nároků pěstounů.

Osoby v evidenci, jako institut krizový, musí rychle reagovat na požadavky dítěte při jeho přijetí. Z výsledků výzkumu vyplývá, že povinné vzdělávání je pro ně potřebou. Individuální nebo krátkodobé skupinové vzdělávání je pro ně vhodnější. Nosnými tématy je pro ně psychologický vývoj dítěte a způsob výchovy a zdravotní péče. Jsou si

vědomy toho, že škody v psychickém vývoji jsou tím závažnější, čím přetrvávají déle a týkají se menšího dítěte.

Osoby v evidenci většinou vyjádřily potřebnost vazby na doprovázející organizaci hlavně v období, kdy děti přijímají do péče, a v období, kdy je předávají zpět do biologické rodiny nebo jiné náhradní péče. Koordinace přechodu dítěte z rodiny je nutno časově rozložit, aby stávající pěstouni v evidenci mohli dítě na novou situaci připravit, vše mu náležitě vysvětlit a zůstal přiměřený čas na rozloučení. Kritiku vnesly pěstounky, které požadovaly jiné téma vzdělávání, než nabízela jimi upřednostněná doprovodná organizace. Pěstounky se měly rozhodnout, zda si vzdělávání u jiné organizace uhradí z vlastních zdrojů. Ve vztahu ke klíčovému pracovníkovi doprovodné organizace pocítují osoby v evidenci důvěru nebo vnímají korektnost vztahu. Oceňují hlavně schopnost klíčového pracovníka reagovat na vzniklé situace a napomáhat jejich vyřešení.

U materiálního a finančního zajištění by měli pěstouni zájem o legislativní úpravu příspěvku při převzetí dítěte, příspěvku na úhradu potřeb dítěte. Žádný z pěstounů tyto skutečnosti nehodnotil jako důvod pro ukončení výkonu pěstounské péče.

Osoby pečující hodnotí povinné vzdělávání jako potřebné nejednotně. Jako potřebné ho vnímají ti, kteří mají v péči děti s vývojovými problémy, jež je třeba řešit. Pěstouni s dlouhodobou zkušeností v této oblasti nebo se zkušenostmi s vlastními dětmi, které jsou nyní již zaopatřené, ho považují za povinnost stanovenou zákonem. Polovina pěstounů volí raději pobytovou formu vzdělávání a považují ji za vhodnou formu k získání informací, odpočinku, podpoře a setkání osob se společným zájmem. Je to i vhodný způsob prevence syndromu vyhoření. Hlavním námětem ke vzdělávání, mimo psychologický vývoj dítěte, je i téma citové vazby, komunikace v rodině, soužití sourozenců. U příbuzenských pěstounů zvítězilo téma šikana a návykové látky. Požadavky se u všech pěstounů odvíjejí hlavně podle věku dítěte, délky doby umístění v rodině a jeho aktuální situace. U dlouhodobých pěstounů převažuje hodnocení potřebnosti doprovázející organizace v úrovni spíše potřebné. U příbuzenských pěstounů je motivací ke kladnému hodnocení organizace i nabídka služeb doučování a poskytování informací k využití volnočasových aktivit. Kritika vůči doprovázející organizaci nesouvisela s činností organizace, ale s povinností organizace být každé dva měsíce v přímém styku s pěstounem a svěřeným dítětem. Jednalo se o dlouhodobou

pěstounku, která měla děti v péči od jejich dvou let a nyní jsou již ve věku 16 a 17 let. Polovina komunikačních partnerů má důvěru ke klíčovému pracovníkovi doprovodné organizace. Ambivalentní postoj má jen komunikační partnerka, která se neshodla s klíčovým pracovníkem na způsobu výchovy přijatého dítěte. Pro některé pěstouny byl naopak klíčový pracovník důvodem pro volbu doprovodné organizace. Starší pěstounky nebyly spokojené s věkem sociálních pracovníků. Ti byli ve srovnání s nimi mladší a málo zkušené. Přesto vztah hodnotily jako korektní. Příbuzenští pěstouni oceňovali spolupráci založenou na důvěře. Sociální pracovníce respektují jejich požadavky a potřeby a umí na ně adekvátně reagovat. Jsou schopny i zklidnit vztahy v rodině a najít řešení. Nikdo nevyjádřil stanovisko, že klíčový pracovník není potřebný. V problematice zabezpečení pěstounů se opakovaně objevovaly názory, že při pěstounské péči zprostředkované plyne dlouhý čas od umístění dítěte v rodině do vydání soudního rozhodnutí o svěření dítěte do pěstounské péče. V té době není možno čerpat dávky pro hmotné zabezpečení dítěte a odměnu pěstouna. U příbuzenské péče nezprostředkované proces probíhá rychleji. Dalším problémovým tématem jsou biologičtí rodiče jako účastníci soudního řízení, kdy je jim dáván časový prostor pro úpravu osobních a bytových poměrů, a oni situaci neřeší v zájmu dítěte. V případě, že pobyt rodičů je neznámý, jsou jim písemnosti doručovány podle příslušných ustanovení správního řádu a řízení o svěření dítěte do pěstounské péče se nadbytečně prodlužuje.

V průběhu rozhovoru se objevila i témata výzkumem nezjišťovaná – jak ukončit dlouhodobou pěstounskou péči v předdůchodovém věku, pokud pěstouni nemají zájem přijmout další dítě, jak veřejnost hodnotí rodiny, které se pěstounské péči věnují.

Z výsledků práce vyplývá, že existují rozdíly při výkonu pěstounské péče osobou v evidenci a osobou pečující. Tyto skutečnosti jsou ve shodě s odbornou literaturou.

Všichni pěstouni vyjádřili zájem o budoucnost dítěte a povinné vzdělávání nepovažují za nepotřebné. Mají zájem se na problémy přijatého dítěte připravit a ty problémy, které se objeví v průběhu jeho umístění v rodině, řešit na základě vlastních zkušeností nebo s pomocí doprovodné organizace. Důležitost přikládají klíčovému pracovníkovi hlavně osoby v evidenci, které situaci s přijetím dítěte zažívají častěji. Emočně náročné je pro ně i období, kdy musí dítě předat do péče jiné rodiny. Legislativní úpravy sociálního zabezpečení by uvítaly zvláště osoby v evidenci, u osob pečujících je překážka zejména v oblasti soudního řízení a nespolečnosti biologických rodičů. Ani

jeden z komunikačních partnerů nehodnotí výše uvedené nedostatky jako fatální pro další jeho fungování v této oblasti. Z výpovědí všech pěstounů vyzněla velká citová náklonnost k přijatým dětem a vnímání zodpovědnosti za jejich další život.

Výstupy diplomové práce mohou být využity jako podklad pro další výzkumy v této oblasti. Publikace může sloužit jako podpůrný materiál pro činnost doprovodných organizací. Stávající pěstouni mají možnost konfrontovat svoje názory s výsledky výzkumu. Osoby, které o pěstounské péči uvažují, mohou získat podrobnější informace k této problematice. Pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dítěte mohou lépe porozumět problémům a přáním pěstounů. Důležitost přikládám i snaze o rozšíření informací k tomuto tématu mezi veřejnost.

7 Seznam literatury

1. AMALTHEA, 2015. Podpora pěstounů. In: *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV. s. 14 - 15. ISBN 978-80-7421-115-7.
2. BLÁHOVÁ, J., 2012. *Nejčastější příčiny neúspěchu pěstounské péče v České republice před 15 lety a nyní*. Praha. Diplomová práce. FF UK.
3. BOND, H., 2004. *Fostering a child. A guide for people interested in fostering*. London: BAAF. 13 p.
4. BRANDEJSOVÁ, V., 2015. Psychomotorický vývoj dítěte. In: *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV. s. 4-5. ISBN 978-80-7421-115-7.
5. BUBLEOVÁ, V., 2011. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 48s. ISBN 978-80-87455-03-6.
6. COLLIS, A., 2008. *Attachment*. London: Fostering Network. ISBN 18-978-6952-5.
7. DISMAN, M., 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum., 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7.
8. Dohoda o výkonu pěstounské péče. ©2017 In: *DĚTI PATŘÍ DOMŮ*. [online]. [cit. 2017-05-26]. Dostupné z: <https://www.detipatridomu.cz/pestounska-pece/dohoda-o-vykonu-pestounske-pece/>.
9. FENCLOVÁ, L. 2016. *Role asistovaného kontaktu v náhradní rodinné péči*. České Budějovice. Diplomová práce. ZSF JU.
10. GROHOVÁ, J. et al., 2011. *Dítě v náhradní rodině potřebuje i vaši pomoc!* Praha: Středisko náhradní péče. 46 s. ISBN 978-80.87455-06.
11. HENDL, J., 2008. *Kvalitativní výzkum*. 2. vydání. Praha: Portál. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
12. HLÁSKOVÁ, A., 2015. Přejít dítěte z přechodné pěstounské péče. In: *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV. s. 28-29. ISBN 978-80-7421-115-7.
13. CHRENKOVÁ, M. et al., 2015. Faktory ovlivňující formu náhradní rodinné péče. *Sociální pedagogika*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 3(2). 38-49. ISSN 1805-8825.

14. JEŽKOVÁ, Z., © 2016. *Attachment : O důležitosti citového pouta v životě, o jeho poruchách a léčení.*[online]. Praha: Šance dětem. [cit. 2017-07-25]. ISSN 1805-8876. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/cs/fulltextcs.do?query=attachment>
15. JURAJDOVÁ, H., 2015. Dítě se specifickými potřebami. In: *Pěstounství je profese.* Praha: MPSV s. 4-5. ISBN 978-80-7421-115-7.
16. HOZNAUEROVÁ, V., 2013. *Vzdělávací potřeby pěstounů.* Praha. Diplomová práce. FF UK.
17. KACZOR, P., 2015. *Sociální politika a sociální systém ČR.* Praha: Oeconomica, 267 s. ISBN 978-80-245-2096-4.
18. KOVAŘOVIČOVÁ, J., 2015. Psychomotorický vývoj dítěte. In: *Pěstounství je profese.* Praha: MPSV. s. 26-27. ISBN 978-80-7421-115-7.
19. KREJČOVÁ, H., 2000. *Prožívat několik životů.* České Budějovice: Agentura eF. 60 s. ISBN 978-80-254-2191-8.
20. KARYN, B. et al., 2013. *Dítě v nové rodině.* Praha: Grada. 256 s. ISBN 978-80-247-4535-0.
21. KULÍSEK, P. 2000. Problémy teorie raného citového přilnutí. *Československá psychologie*, 44 (5). 405–423. ISSN 0009-62X.
22. LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z., 2011. Psychická deprivace v dětství. 4. vydání. Praha : Karolinum, 200 s., ISBN 978-81-246-1983- 5.
23. LANGMEIER, J. et al. 1998. *Vývojová psychologie.* Praha: Nakladatelství H&H. 132 s. ISBN 80-86022-37-4.
24. LEXOVÁ, J., 2015. Kazuistiky z náhradních rodin. In. LEXOVÁ, J et al. (eds). *Sborník dobré praxe.* Praha: Asociace náhradních rodin. 130 s. ISBN 978-80-905600-0-0.
25. LITTNER, N, 1975. The importance of Natural Parents to the Child in Placement. *Child welfare.* 54, 175-181.

26. MACELA, M., 2013. Informace k dohodám o výkonu pěstounské péče a správním rozhodnutím upravujícím práva a povinnosti podle § 47a odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí v platném znění. Praha: MPSV. 16 s.
27. Manuál klíčového pracovníka – 2013. In: DĚTI PATŘÍ DOMŮ.2013 [on line]. [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: https://www.detipatridomu.cz/wp-content/uploads/manual_klicoveho_pracovnika_dpd.pdf
28. MAROUŠKOVÁ, M., 2015. *Nepojistné sociální systémy jako forma podpora pěstounských rodin*. České Budějovice. Bakalářské práce. ZSF JU.
29. MATĚJČEK, Z., 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
30. MATĚJČEK, Z. et al., 1997. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. Praha: Psychiatrické centrum. 69 s. ISBN 80-85121-89-1.
31. MATĚJČEK, Z. et al., 1999. *Náhradní rodinná péče*. Praha : Portál. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.
32. MATĚJČEK, Z. et al., 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál. 155 s. ISBN 80-7178-637-3.
33. MCCARTHY, J. et al., 2011. [online]. *A Family's Guide to the Child Welfare System*. National Technical Assistance Centre for Children's Mental Health at Gergetown University Center Child Human Development. [cit 2017-07-26]. Dostupné z : <http://www.cwla.org/childwelfare/fg.pdf>.
34. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: GradaPublishing, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
35. MPSV, 2011. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti*. Praha: MPSV. 84 s. ISBN 978-80-7421-039-6.
36. MPSV, 2013. *Dávky pěstounské péče*. Praha: MPSV. 12 s. ISBN 978-80-7421-058.
37. Může se stát pěstounem? Manuál pro pracovníky ÚP ČR. 2013. [online]. Praha: Nadační fond J&T [cit.2017-05-22]. Dostupné na <https://www.nadacnifond jt.cz>

38. Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte. 2014.[online]. Praha: Nadační fond J&T [cit.2017-05-22]. Dostupné z : <http://www.knihovnanrp.cz/cz/publikace/126/>
39. NOVOTNÁ, B., 2014. *Pěstounská péče na přechodnou dobu – příklady dobré praxe*. Brno. Diplomová práce. PF MU.
40. PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., 2012. *Sociálně-právní ochrana pro praxi*. Praha: Grada. 192 s. ISBN 978-80-247-4317-2.
41. O Arkádě, ©2017. In: *ARKÁDA* [online]. [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: [http:// www.arkadacentrum.cz/o-arkade](http://www.arkadacentrum.cz/o-arkade)
42. O nás, ©2017. In: *DOBRÁ RODINA* [online]. [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <http://www.dobrarodina.cz/o-nas>
43. O nás, ©2017. In: *PREVENT 99* [online]. [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <http://www.prevent99.cz/o-nas>
44. POLAND,D., GROZE V.,1993. Effects of Foster Care Placement on Biological Children in the Home. *Social Work Journal*. Vol.10, no.2, p. 153-164. ISSN 0738-0151.
45. SAUBER,S., et al., 1993. *The dictionary of family psychology and family therapy*. London: Sage Publication. 467 p. ISBN 0-8039-5332-1.
46. SINCLAIR, I., 2005. *Fostering Now: Messages from Research*. London: Jessica Kingsley Publishers, 176 p. ISBN 0-8020-4388-7.
47. SMOLÍKOVÁ, V., 2014. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Brno. Diplomová práce. PF MU.
48. SOBOTKOVÁ, I., 2003, *Pěstounské rodiny a jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV, 142 s. ISBN 80-86552-62-4.
49. SOSNOVÁ, K., 2015. *Pozice dítěte v systému náhradní rodinné péče*. Praha. Absolventská práce. JABOK VOŠ sociálně-pedagogická a teologická.
50. SCHÖN, M. 2013. Koho české právo rozumí pod pojmem dítěte? *Právo a rodina*. Praha: Portál, 15(3). 17-19. ISSN 1212-866x.

51. SOBOTKOVÁ, I., 2015. Pěstounská péče na přechodnou dobu: psychologické aspekty. *Česko-slovenská pediatrie*. Praha: Práce, 70 (6). 361-367. ISSN 0069-2328.
52. *Statistika MPSV za rok 2016*, © 2016. [online]. MPSV. [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <http://www.sood.cz/nevesela-statistika-mpsv/>
53. STRIOVÁ, M., 2013. *Děti, které se rodí v srdci*. Praha: Portál. 72 s. ISBN 978-80-262-0359-9.
54. ŠABATOVÁ, A., 2015. Úvodní slovo veřejné ochránkyně práv. In. Triada (eds). *Sborník z XV. celostátního semináře 15 let se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí*. Brno: Triada, s. 8-10.
55. ŠLESINGEROVÁ, K., 2016. *Dávky pěstounské péče podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů*. Praha: MPSV. 33 s.
56. ŠMÍD, D., 2014. Vyživovací povinnost, výchovná a sankční opatření, poručenství a opatrovnictví podle nové úpravy rodinného práva – 1. část. *Sondy revue*. Praha: Sondy, 19(2). VII-X. ISSN 1802-906x.
57. Úmluva o právech dítěte. 1989. [online]. [cit. 2017-07-25]. *OSN*. s. 33 Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>
58. VÁGNEROVÁ, M., 1996. *Abnormální vývoj osobnosti jako následek negativního působení*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 36 s. ISBN 80-7083-175-8.
59. VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s. 180 s. ISBN 978-80-87455-14-2.
60. *Výdaje na dávky pěstounské péče v roce 2015*. © 2016. [online]. ČSÚ. [cit. 2017-06-20]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vybrane-udaje-o-socialnim-zabezpeceni-2015>
61. VYSKOČIL, F., 2014. *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 29 s.
62. Zákon č. 2/1993 Sb., 1993. *Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16.12.1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, 2009*. Praha: Armex, 128 s. ISBN 978-80-86795-78-2.

63. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, 1995. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 31, s. 1634 -1653. ISSN 1211-1244.
64. Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, 2004. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 174, s. 9782 - 9837. ISSN 1211-1244.
65. Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, 2006. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 37, s. 1300 – 1304. ISSN 1211-1244.
66. Zákon 262/2006 Sb., zákoník práce. 2006. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 84, s. 2330 - 2399 . ISSN 1211-1244.
67. Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. 2006. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 64, s. 2330 - 2392. ISSN 1213-189x.
68. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, 2012. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 33, s. 1026 - 1368, ISSN 1213-5542.
69. Zákon č. 401/2012 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, 2012. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 147, s. 5090-5139. ISSN 1211-1244.
70. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. 2013. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 112, s. 3186 - 3256, ISSN 1211 - 1244.
71. ZEŽULOVÁ, D., 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

8 Přílohy

Příloha 1: Výdaje na dávky pěstounské péče v roce 2015

Příloha 2: Okruhy otázek k polostrukturovaným rozhovorům

Příloha 1: Výdaje na dávky pěstounské péče v roce 2015

Výdaje na dávky pěstounské péče v roce 2015 podle krajů

ČR, kraje (trvalé bydliště žadatele)	Dávky pěstounské péče celkem	podle druhu dávek				
		příspěvek na úhradu potřeb dítěte	odměna pěstouna	příspěvek při převzetí dítěte	příspěvek při ukončení pěstounské péče	příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla
	absolutně v tis. Kč					
Česká republika	2 664 508	988 906	1 624 531	19 942	18 975	12 154
Hl. m. Praha	203 230	75 421		1 491	1 000	538
Středočeský	269 613	99 355	164 783	2 115	2 325	1 036
Jihočeský	150 200	55 255	92 127	935	800	1 083
Plzeňský	151 107	55 933	92 370	1 258	925	621
Karlovarský	105 860	39 569	64 078	1 025	625	563
Ústecký	291 812	107 414	179 355	1 792	2 225	1 026
Liberecký	127 537	48 094	77 050	1 028	725	640
Královéhradecký	131 442	47 737	81 557	876	775	497
Pardubický	134 449	49 208	82 674	929	975	663
Vysočina	101 196	38 280	60 991	771	600	555
Jihomoravský	247 952	91 801	151 977	1 593	1 650	931
Olomoucký	175 308	64 406	107 676	1 406	1 475	345
Zlínský	126 421	46 508	77 414	743	1 150	606
Moravskoslezský	447 385	169 421	267 216	3 973	3 725	3 050

Zdroj dat: ČSÚ, ©2016

Příloha 2: Okruhy otázek k polostrukturovanému rozhovoru

Identifikační údaje: (osoba v evidenci/osoba pečující), věk, pohlaví, vzdělání, délka výkonu činnosti

1. Jak vnímáte potřebnost povinného vzdělávání?
2. Jaká forma vzdělávání je pro Vás nejvhodnější?
3. Jaká témata vzdělávání jsou pro Vás zajímavá a proč?
4. Využil/a jste jiný vzdělávací kurz než kurz organizovaný doprovázející organizací? Pokud ano, jaký?
5. Jakou máte doprovázející organizaci?
6. Jste se spoluprací s doprovázející organizací spokojen/a? Proč?
7. Domníváte se, že spolupráce s doprovázející organizací je pro Vás potřebná? Proč?
8. Je něco, co byste chtěl/a zlepšit na spolupráci s doprovázející organizací?
9. Jaký je Váš vztah ke klíčovému pracovníkovi organizace?
10. Máte k němu nějaké připomínky?
11. Pobíráte veškeré dávky pěstounské péče, na které máte zákonný nárok?
12. Máte při pěstounské péči ještě jiný příjem?
13. Domníváte se, že je finanční ohodnocení pěstounské péče od státu dostatečné? Proč?
14. Kolik dětí a jakého věku máte v pěstounské péči?

15. Jak nákladné byly přípravy na přijetí dítěte?

16. Měl/a jste nějaké problémy s legislativou při vyřizování pěstounské péče nebo v jejím průběhu?

Seznam použitých zkratk

KP	Komunikační partner
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OZ	Občanský zákoník
ZOSPOD	Zákon o sociálně-právní ochraně dětí
ID	Invalidní důchod
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
SŠ	Střední škola
ZŠ	Základní škola
RP	Rodičovský příspěvek
PPvM	Peněžitá pomoc v mateřství